

ELLENPONTOK

7.

1982

Az ELLENPONTOK szamizdat folyóirat. Megjelenése alkalomszerű. Célja a kelet-közép-európai emberi jogfosztottságnak - s ezen belül az erdélyi magyarság politikai, gazdasági, kulturális elnyomásának - ismertetése. Szerzőink nevét nyilvánvaló okokból nem közölhetjük, kivéve ha külföldön már névvel megjelent szövegek újraközléséről van szó. Kérjük olvasóink támogatását e próbálkozásunkban; kérjük, olvassák, és másokkal is olvassassák el e folyóirat számait.

□

A folyóirat e számának szerkesztése és sokszorosítása Erdélyben történt; 1982 szeptemberében.

(Ara-Kovács Attila)

TARTALOM

Erdélyt vissza, mindent vissza?	4
Visszaadom az állampolgárságomat	6
Románia magyar "távlatból"	8
Istenem, hová menjek...?	11
Belső emigráció	14
Párizsi beszélgetés (M. Berindei, P. Goma, V. Ierunca, M. Corne, M. Lovinescu) ...	18
Hol kezdődik az, hogy zsidók vagyunk? Hol végződik az, hogy magyarok vagyunk? .	25
Rosen elvtárs és az emberkereskedelem	28
Miért éppen rólunk nincs szó? Az Erdély-kérdés és a Szabad Európa Rádió	30
A kivándorlás alternatívái	33
A CENZÚRÁN INNEN	
A demokratikus centralizmus elve	35
Jogi helyzet és társadalmi függés I.	37
ÁLLÍTÓLAG	39

Erdélyt vissza, mindent vissza?

Nyomoz a szeku. Mint várható volt (de a vártnál később), hozzájuk is eljutott az ELLENPONTOK. Mint várható volt, egyelőre még csak a besúgókat mozgósították. Házkutatásig, letartóztatásig vagy kihallgatásig még nem jutottak el - ugyancsak egyelőre. Hisztérikusan ugyan, de teljes sötétségben tapogatóznak - tegyük hozzá: reméljük, nemcsak egyelőre.

A kockázattal azonban nyilván számolnunk kell - és talán nem érdektelen eltöprengenünk: mi történik majd azzal, azokkal, akikről bebizonyosodik, hogy részt vesznek az ELLENPONTOK szerkesztésében vagy terjesztésében. (Zárójelben: ha belügyi dolgozóink nem tudnak kellő időben eredményt fölmutatni, aligha lesz feltétel a bizonyítható részvétel. Bőségesen elegendő oknak tekintik majd a pusztá gyanút is. Az megint más kérdés, hogy mindenki gyanús.)

Nos, tegyük föl, hogy valaki közülünk lebukott. Mire számíthat az illető, azonkívül, hogy már az első félórában szétrugdossák a veséjét?

Figyelemre méltó előzmény az elmúlt hetekből: Székelyudvarhelyen 5 (öt) évre ítélték - meglehetősen nagy port fölvert tárgyaláson, alighanem demonstrációs célzattal - *Benedek Imre* technikust. A vádlott annyiban bizonyult "vétkesnek", hogy megtaláltak nála egy olyan (egyébként pesti barátaitól ajándékba kapott) kazettát, melyen rajta volt a Fönn a Hargitán kezdetű, a negyvenes évek elején népszerű sláger is.

A válasz a *mire számíthatunk* kérdésre ezek után legalábbis sötétnek mondható. Noha - mint lapunk olvasói nagyon jól tudják - egyetlen közleményünkben sem kívántunk megdönteni vagy felforgatni semmiféle tisztességes államrendet; nem esett szó a határoknak primitív hitű és reményű tologatásáról, egyetlen nép valódi és jogos integritásának megcsorbításáról sem; nem hívta vissza senki a Habsburgokat és a grófokat, nem szított egyetlen mondatunk sem politikai gyilkosságokra, szabotázsra, de... még sztrájkra sem - egyszóval, szolid kis publikáció az ELLENPONTOK, *szinte* lehetne akár valamely kommunista párt revíziós bizottságának is a lapja. De nem a Román Kommunista Párté.

Semmiféle törvényszéki (akár hadbírószéki) csűrés-csavarás sem tudná tehát bizonyítani, hogy az ELLENPONTOKra akár közvetett, eszmei értelemben is, de valamiféle hatás hárulna pl. olyanszerű akciók létrejöttében, mint a tavaszi röpcézés Szatmárnémetiben, a székelyudvarhelyi öntödei robbantás, a Dés és Bethlen környéki míniummal aszfaltra festett szövegek, vagy a tusnádfürdői röpcék - hogy csak azokra emlékeztessünk, amikre az ELLENPONTOK megjelenése óta került sor.

A szeku haragját tehát nem is annyira az ELLENPONTOKban megjelent, szordínós és illedelmes írások váltják ki - hanem az, hogy ez az *első* Romániában megjelent szamizdat kiadvány. Márpedig a semmitől az első - mégoly ártalmatlan - illegális sajtótermékig sokkal nagyobb lépést kellett megtenni, mint az elsőtől a másodikig vagy ötödikig - amelyek talán nem is lesznek olyan ártatlanok. Ezt minden épeszű szekus tudja. Azt viszont már egyiküknek sincs mersze belátni, hogy itt nem egy egyszerű, véletlenszerű és betömhető rés keletkezett a hatalmi apparátuson, hanem már itt tartunk, a válság erjedésében. És ezért kétségbeesett és gátlástalan eszközökkel remélik majd törölni a tüneteket - a képlet nagyon is tiszta, ismert -, épp az ellenkező hatást érik így el. (Ilyen és csakis ilyen értelemben figyelemreméltó precedens az, ami Iránban történt.)

Románia ma aligha engedhet meg magának *politikai pereket*. *Király Károly* esete, - a *Gomáé*, a *Vasile Paraschivé* és másoké mellett, ezekről alább - azt bizonyítja, hogy valaki ellen szívesen indítanak pert, és drákói szigorral meg is torolják, ha kazettán őrzi a Fönn a Hargitán-t - de nem föltétlenül állítják bíróság elé azt, akit sokkal súlyosabb "vétségekért" bizony lehetne. Nemcsak Goma, nemcsak Király vagy Paraschiv nem került bíróság elé, hanem egyetlen robbantó, egyetlen jelszómázoló, egyetlen röpcéző sem. A román kormányzat nem vállalhatja sem befelé, sem kifelé egyrészt annak a beismerését, hogy a dolgok idáig fajultak, másrészt azt a tehertételt, amit ezek a perek tekintélyvesztésben jelentenek.

Hanem akkor? Lehet, hogy futni hagynák a lebukott ELLENPONTOST? (Íme, még a címe is milyen korrektül szemérmes!) Esetleg útlevelet gyömöszölnének a zsebébe, mint *Goma* és a Román Dolgozók Szabad Szakszervezetének (SLOMR) legtöbb tagja esetében? Kötve hisszük.

Inkább hajlunk azt feltételezni, hogy ez esetben is ama egyszerű módon oldanák meg a kérdést, ami elkerülhetővé teszi kellemetlen perek megrendezését.

Arról a módszerről beszélünk, amit *dr. Szikszay Jenő* érdemes tanár (brassói magyartanár volt), amit a zsilvölgyi sztrájkok szervezője, *Dobre* mérnök, amit *Virgil Tănase* párizsi író, és amit *János* csíksomlyói apát és társai esetében alkalmaztak a fiúk. Király Károly a súlyos sugárfertőzésével és a Szabad Európa Rádió szerkesztője, Emil Georgescu a mellébe kapott maga huszonhat késszúrásával még szerencsésnek mondhatják magukat. Ezek után aligha tévedünk nagyot azt feltételezve: ha a szekunak van képe *külföldön*, a várható (és be is következő) diplomáciai bonyodalmak ellenére így kiviselni magát - akkor itthon is föltűnően el fognak szaporodni az értelmetlen öngyilkosságok, rejtélyes autóbalesetek és ismeretlen, de halálos betegségek.

Erdélyt vissza, mindent vissza? Ugyan, ki beszél itt erről! De azért - minek szépítsük - a fejünkkel játszunk.

(*Szócs Géza*)

Visszaadom az állampolgárságomat!

Vajon hányan mondják, mondanák ezt ma Romániában? Az elnyomott nemzetek tagjait mindenképpen ezek közé számíthatjuk, hisz a román állampolgárságot akként sütötték rájuk, akár az állatokra a bélyeget: megkérdésük, beleegyezésük nélkül és ellenére. S Romániában hányan vannak ma kisebbségben? E kérdésre is többféle a válasz: a magyarokon kívül - akik köztudomásúan legalább kétmilliónyian vannak - legalább egymillió az egyéb "nemzetiség". Viszont ott van még az a legalább 6.000.000 cigány (nem tévedés: hatmillió), akiknek emberi joga még odáig sem terjed, hogy számba, figyelembe, "állampolgári" státuszba vegyék őket. Legtöbbjük anyakönyvezve sincs; talán ezért nem kéri, kérnék áthonosításukat valahova máshová. S ha kérhetnék is, ugyan hova kérnék, esetleg Indiába?

Ha az ember jól számol, Románia lakosságának a fele "nemzetiségi". Románia felének a román állampolgárság e "Ceașescu-érában" tehát nem egyéb, mint megalázó kiszolgáltatottság, egzisztenciális és kulturális nyomor. S akkor még hol maradnak azok a románok, akik a nyomort és kiszolgáltatottságot, a terrort és a kizsákmányolást éppúgy szenvedik, mint a magyarok s a többiek?

Menekülni, menekülni, menekülni! A második világháború pánikhangulata vett erőt mindenkin, s talán ezért jósol a többség érzékeny előérzete is háborút, hogy e szabadságot gyalázó "béke" képtelenségét valamilyen módon az ész számára is hozzáférhetővé tegye. Hisz kit vigasztal, kit vigasztalhat - természetesen a kisebbségek közül - az, hogy miután Magyarországot és egyben Európa jó részét meggyalázták e században már kétszer is egy sanda békével, most egy igazi, egy hosszantartó, egy "szocialista békehelyzetben", a trianoni diktátum egyik fő haszonélvezőjén a rációmentes sors, a dolgok természetes igazságérzete ekként bosszulja meg magát: megveri egy féleszű uralkodóval, megveri egy, az egész népen szétkórosuló ostoba indulattal, s megfosztja mindentől, amit eleddig készen és amit másoktól hitelbe kapott. Persze tudjuk, nem annyira a sors keze, mint inkább a román vezetés sorsszerű korlátoltsága volt ebben a tettes. S egyáltalán nem az elnyomott nemzetek, akik még így is a legtöbbet húzták a szocialista ígát, hanem maga sajnos a félrevezetett nép, amely azt hitte, hogy élethosszan meg lehet élni igazságtalan diktátumok jogtalan haszonélvezetéből.

A világot elárasztották a lengyelek, afgánok, irániak, kubaiak. Romániában a román lengyelelleses közhangulat nem a "lengyelek nem dolgoznak" szovjet-hazudozás következménye, hanem hogy a lengyelek miatt nem vagy alig lehet német, amerikai, osztrák vízumhoz jutni. És sóvárogva és gyanakvó indulattal tekintenek az erdélyi magyarokra, akik ostrom alá vették a kolozsvári és a bukaresti magyar képviselőket, a "Magyar Népköztársaságba való végleges letelepedés" mentőötletével.

□

Egy vicc járja be Romániát néhány éve: "Aki utolsónak hagyja el az országot, az oltsa el a villanyt!" E vicc sok helyen valósággá vált; néhány, főképp hegyvidéki erdélyi faluban, ahonnan a belső emigráció átűrtette a román falusiakat a közeli, nemzeti jellegét tekintve többségében magyar vagy német városokba. E belső emigrációt maga a rezsim szorgalmazza, mindenekeelőtt és főleg sovíniszta megfontolásokból. A sötétbe boruló falvak, s gondolok most azokra, ahol végleg eloltották a villanyokat (ha egyáltalán volt ott olyan), életformájuktól megfosztott parasztjaikkal a városok lumpen-tömegeit gyarapítják, gyarapítják az éhezőket, a munkanélkülieket - növelik a "többségi nemzet" lélekszámárányát. Kifejezetten erdélyi

jelenség ez; Óromániában a parasztnak nem szabad elhagyniuk a földet, talán és remélhetőleg az ELLENPONTOK egyik eljövendő számában majd idézhetjük azokat a csakis és kizárólag Werbőczy törvényeihez mérhető és hasonlítható belső - tehát titkos - rendelkezéseket, amelyekkel az 1980-as évek Romániájában földhöz kötik a parasztnak, Erdélyben pedig megtiltják a magyar vagy sváb parasztnak, hogy “egészségtelen származásával” (ez egy hivatalos kifejezés, és annyit jelent, hogy: nem-román) az erdélyi városok amúgy is egészségtelen levegőjét tovább szennyezze. A kisebbségi parasztnak, igaz, nem is igen vágyódnak városokba. Másfajta, s a jelek és lehetőségeik szerint jól funkcionáló háztájijuk - amit egyébként évente újra és újra megcsónkítanak - elegendőt terem ahhoz, hogy a városok elképesztő nyomorán valamit még enyhítsen. Mondom, valamit, mert a parasztkocsikat egyre-másra és egyre inkább feltartóztatják az országutakon a “kék farkasok”, a milicisták, olykor önkényesen, de legtöbbször hivatali utasításra elkobozzák áruikat, azaz kirabolják őket, elosztva a szocialista demokrácia és méltányosság szellemében egymás és az illetékes pártszervek között az így megszerzett zöldséget, tyúkot, gyümölcsöt. Ez a pártorgazdaság.

□

Belső és külső emigráció! Útlevelehez nem vagy alig lehet jutni, az országon belül az ingázást a törvény bünteti (sic!). A Román Kommunista Párt megtalálta azt a két eszközt, intézkedést, amely a *legkevésbé* felel meg e problémák tisztességes - s egyre inkább érik a népben a meggyőződés - békés megoldásának. Magyarország számára egy vesztes béke, úgy tűnik, megadott egy olyan-amilyen megbékélést a valósággal. Románia számára, úgy tűnik, egy győztes béke a belső háborúskodás forrása lett.

Minden okunk megvan arra - s nekünk magyaroknak főképp -, hogy ne kívánjuk ezt a háborúskodást; és minden okunk megvan feltételezni, hogy ma már semmi sem múlik rajtunk.

(Ara-Kovács Attila)

Románia magyar "távlatból"

KÉRDÉS: Közismert, hogy az emigrálás hivatalos ügymenete két lépcsőben történik: egy belföldiben és egy külföldiben. Kezdjük természetesen az előbbivel. Hogyan indul meg Romániában egy magyarnak a Magyarországra való áttelepülése?

VÁLASZ: Mindenekelőtt ott kezdődik, hogy eldönti, milyen módon akar az illető átmenni. Eltekintve egy töredéktől, amikor is politikai "mentésről" van szó - gondolom, jó szót használtam -, tehát amolyan félhíres embereknek, akik azonban még a magyaroknak megfelelnek, volt illegalisták, marxisták, s akiket a románok esetleg nagyon piszkálnak, no, ezeknek olykor és nagyon ritkán és nagy protekcióval áttelepülési engedélyt adnak. Ettől eltekintve a családegyesítés az egyetlen és a legreálisabb mód arra, hogy valaki áttelepüljön. No, most a családegyesítésen belül is vannak ma már problémák: a magyarok teljes családok áttelepülését csak abban a kivételes esetben engedélyezik, ha abból valamiféle kézzelfogható haszna származik a magyar államnak, így orvoscsaládokét, főként ha a férj és a feleség egyaránt orvos, az állammal való együttműködésre hajló református papokét, egykori illegalista párttagokét...

KÉRDÉS: ...hát ez utóbbiak hasznosságát igazán nem nehéz átlátni...

VÁLASZ: Mindezen túl csak a házasság jöhet szóba, mint reális lehetőség.

KÉRDÉS: De maradjunk egyelőre a románoknál...

VÁLASZ: Ha házasodsz, akkor először írsz egy levelet az államtanácsnak. Az államtanácstól az ügy átkerül a rendőrség útlevélosztályára, az útlevélosztályról a rendőrség biztonsági osztályához, a szekuritátéra. Ezek utánanéznak a személyi feltételeidnek, a munkahelyednek. Ha valami van a füled mögött, akkor behívnak a szekura, és fölajánlják, hogy az ügyedet a "szívükön viselik", ha különböző nyilatkozatokban információkat szolgáltatasz bizonyos emberekről, családotról, környezetedről. Persze ezeket az információkat tágan kell értelmezni: legtöbbször olyan dolgokról kell nyilatkozz, olyasmit kell leírj, amiket a szolgálatos szekus mond tollba neked. Más esetekben - vagy ha ezt a "végső szolgálatot" a szervektől megtagadod - kidobnak a munkahelyedről. Vannak munkahelyek, a szakképzetlen munkásoké mondjuk, vagy olyan munkakörök, amelyek színvonala nagyon alacsony, ezekből persze nincs hova kidobjanak, de vannak munkaterületek, a mai román lázalmas helyzet ezeket nevezi ideológiai beosztásoknak, s ezekre "vigyáz" a legjobban, ilyen a pedagógusi beosztás, a kádereseké, újságíróké. Ezekről a helyekről az embereket azonnal elbocsátják, amint távozási szándékukat bejelentik.

Ha mindezen szerencsésen túljutott az emigrálni készülő, akkor meg kell jelennie egy bizottság előtt, szüleivel együtt, akik ki kell "hangos szóval" nyilvánítsák a beleegyezésüket távozásába. Kolozsvárt kivéve (amint beszélük, ott a bizottság tagja az Antal nevű magyar konzulhelyettes is, s a románok talán ezért moderálják magukat) ez olykor meglehetősen indulatosan történik: a bizottság rendőr-szekus tagjai mindenféle hazaárulónak, disznónak lehordják az embert; voltak esetek, s úgy hallottam, gyakran, amikor feltették a szónoki kérdést: hogy jutott eszébe az illetőnek, hogy házasságot kössön, hisz jól tudják róla, hogy homoszexuális. Persze mindezeknek semmi jelentősége sincs. Ma már jól tudni, hogy a mai helyzet igazi arcát előmutató alapvető perverzitás nyilvánul itt is meg, mint minden egyéb területen. Megrendeznek egy színjátékot még egyszer, nehogy elfeledkezz Romániáról! Miután e színjátéknak vége, nyugodt lehetsz, távozásoddal a hatóság első fokon egyetért.

Ezt követően várnod kell, úgy 10-12 hónapot, néha többet, néha kevesebbet, és az államtanáctól megkapod a házassági engedélyt. Feleséged átjön - házasságot ugyanis csak itt köthetsz - lefizeted az anyakönyvvezetőt, hogy minden simán menjen...

KÉRDÉS: Lefizeted?

VÁLASZ: Persze. Azaz hogy ő elébe megy ennek. Mikor először megjelenysz nála, ad egy listát, hogy mire van szüksége Magyarországról: kávé, tokai, szappan, gyógyszer. Volt egy olyan is, hogy arany karikagyűrűt kért... Igen, az anyakönyvvezető, amit jutányos áron kifizetett az illetőnek. Természetesen a számára jutányos áron, ezt mondanom se kell.

KÉRDÉS: És a házasság után?

VÁLASZ: A házasságot követően párhuzamosan haladnak a dolgok: a románokhoz útlevelért folyamodsz, a magyarokhoz vízumért. Nehéz eldönteni, melyik a kellemetlenebb. A román rendőrség közel harminc igazoló cédulát igényel tőled, hogy nem tartozol senkinek; a gáz-vízművektől, a villanyteleptől, a takarékpénztártól, a megyei könyvtárból, a fináncoktól igazolás; a múzeumtól, hogy nincsen a birtokodban műkincs (még mit nem, a valamelyest is értékesebb tárgyakat már rég elszedték mindenkitől)... és így tovább. Miután mindez több példányban rendelkezésedre áll (nem kell mondanom, hogy ezek beszerezését zökkenőmentesen csak akkor tudod megoldani, ha a tisztviselőket sorra lefizeted), beadod két vagy három lépcsőben a rendőrségre, ahonnan két-három hónap múlva megkapod az útlevelet. Az útlevel átvételekor alá kell írnod egy nyilatkozatot, miszerint soha semmilyen körülmények között nem fogsz Románia ellen tenni semmit, és nem mondsz semmit, ami kompromittálná Romániát. Csak hogy vége legyen mindennek, gyorsan aláírod, és távozol.

KÉRDÉS: Közben pedig zajlanak a vízumügyek a magyar főkonzulátuson...

VÁLASZ: Igen. Én Bukarestben nem jártam, ugyanis mielőtt Kolozsvárott megnyílt volna a konzulátus, ott intézték ezeket az ügyeket. Így csak a kolozsvári állapotokat ismerem. Az ember tehát bemegy a konzulátusra; ott egy nagyon rosszarcú, harmincegynéhány éves titkárnő fogadja. Feltűnt nekem, s engedj meg, hogy, bár nem tartozik a tárgyhoz, de ezt is megjegyezzem: amikor ott voltam (összesen háromszor voltam benn a konzulátuson), ez a nő feltűnő szemét módon viselkedett az arab és a néger vízumkérelmezőkkel: amint megjelent egy, azonnal fintorgott, nagyon rossz románsággal (feltehetően egyéb idegen nyelven nem is tud) durván rendreutasította őket stb.

Aztán. Találkozol pár percre a konzullal, aki - hisz azért fizetik - kedves, majd távozol, és négy hónap múlva megkapod a vízumot.

KÉRDÉS: És az átkerülés?

VÁLASZ: Az átkerülés előtt ajánlom mindenkinek, hogy szerezzen egy karton Kentet. Ezzel ha meglepi a vámosokat, akkor akár még a román koronaékszereket is kiviheti az országból.

Magyarországon a dolog azzal kezdődik, hogy 48 órán belül jelentkezned kell a megfelelő hatóságnál. Én mint román állampolgár mentem át - tehát nem mint hontalan, akitől azonnal elveszik az útlevelet -, így csak nyilvántartásba vettek, s ugyanakkor semmit sem törődtek azzal, hogy minél hamarabb le szeretnék mondani a román állampolgárságról, s fel akarom venni a magyart. A román állampolgárságnak annyi előnye van, hogy az ember szinte azonnal hazalátogathat, míg a hontalanokat a románok nem engedik be addig, amíg meg nem kapják a magyar állampolgárságot.

Mikor először mentem be a román konzulátusra Budapesten, hogy - amint ők mondják - engedélyt kapjak a hazalátogatásra, az ügyeket intéző megkért, hogy várjak pár percet. Ezt

követően bevezettek egy szobába, ahol egy fiatalember - a szekusok szürke civil-egyenruhájában - fogadott, megkínált "Kent"-tel, és barátságosan "elbeszélgetett" velem. Kérdezte, hol dolgozom. Mondtam, hogy hol. Majd kifejtette, hogy a fizetésemet esetleg kiegyesíthetem, ha bizonyos információkat elmondanék neki. No, ne gondoljak semmi rosszra, viszont ne feledkezsem meg arról, hogy Erdélyben (így: Erdélyben, és nem azt mondta, hogy Romániában) születtem, s bizonyos tartozást kell érezzen minden természetesen érző ember a szülőföldje iránt. Mivel nem tehettem mást, azt mondtam, hogy ha tudok valami "olyasmit", akkor szólni fogok. Ezzel elmentem.

Viszont itt szeretném elmondani: erre, azaz a veled történő beszélgetésre, s hogy az megjelenjen egy ilyen földalatti lapban, főleg az vitt rá, hogy ezzel föl hívjam a magyar hatóságok figyelmét - ha egyáltalán eljut hozzájuk ez a szöveg -, hogy figyeljenek jobban oda a román belügyisek pesti szemtelenkedésére.

KÉRDÉS: És miért nem szóltál Budapesten a rendőrségnek, vagy a munkahelyeden?

VÁLASZ: Egyszerűen azért, mert nagyon jól tudom, hogy milyen a magyar rendőrség is. Épp eleget láttam a KEOKH-nál /*/a rendőrpofokat. (...) Szóval a magyar rendőrség, ha beállítok hozzájuk, hogy na, nézzék, mit csinálnak a románok, akkor azt nem mint jó szándékot, hanem mint besúgásra való felajánlkozást veszik.

KÉRDÉS: Nincs valami szubjektív ferdítés abban, ahogyan te a magyar szervekhez viszonyulsz?

VÁLASZ: Nem hiszem. Lehet, hogy túlzás van, de ferdítés semmiképp. Itteniektől hallom, hogy pl. a KEOKH-ban tömörítették mindazokat a rákosistákat vagy a kommunistákká avanszált volt nyilasokat, akiket el kellett takarítani 56 után szem elől. S gondolhatod, ez a szemét banda azóta kinevelte a maga utánpótlását.

KÉRDÉS: Ha átmegy valaki, milyen segélyeket kap?

VÁLASZ: Segélyeket?! Ne hülyéskedj! Mindent kezdhetsz a nulláról. Tudom, hogy a németek egy csomó segélyt adnak a menekülteknek. Magyarországon a gyanakváson túl nem kapsz semmit. Az emberek is mások. Sokkal cinikusabbak, mint Erdélyben. Hisz az egész rendszer az. Hát nem? Már maga a dolog, hogy semmilyen segély nélkül az embert belevetik abba, ami ott van. Igaz, nem túl mély víz, és igaz, magyarul beszélnek. És az is igaz, hogy ez a legfontosabb. De fáj, hogy ennyire gyalázatosak. Az ember néha már azt hiszi, hogy nem is magyarok ülnek ott a hivatalokban, az államvezetésben. A románok jobban összetartanak. Hidd el, a románok jobban.

KÉRDÉS: Kérlek, akkor mondd el, mi történik azzal, aki a magyar állampolgárságért folyamodik?

VÁLASZ: Mielőtt megkaptam volna a magyar állampolgárságot, többször mentem haza, Erdélybe. Ezt a KEOKH-nál szememre vetették, mondván, hogy bennük ez az átjárás olyan benyomást kelt, mintha bennem a kelleténél nagyobb ragaszkodás élne Románia iránt. Nem tudom, arra akartak-e ezzel célozni, hogy román kém vagyok-e, vagy pedig arra, hogy áttelepülésem, illetve házasságom érzelmileg nem elég megalapozott?! Szóval nem tudom. A KEOKH Magyarországon az a hely, ahol az ember igazán Romániában érezheti magát...

* - Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatal - a szerk.

(Ara-Kovács Attila)

Istenem, hová menjek...?

KÉRDÉS: Hányszor próbáltál meg disszidálni Romániából?

VÁLASZ: Kétszer. Először már az elején lebukott az egyik csoportunk. Két külön csoportban indultunk el, így aztán minket nem kaptak el, csak azt a három fiút, aki elsőnek indult. Persze, ők azonnal beköptek minket is, de a nevünket nem ismerték; tudod, más-más városokból valók voltunk, s csak ott verődünk össze, de ez nem fontos... S egyébként is az az érzésem, hogy akkor a románok már megelégtették, hogy mindenkit lecsukjanak, aki disszidálni próbált, s így megúsztuk. A másodiknál elkaptak...

KÉRDÉS: Jugoszlávia felé mentetek, ugye?

VÁLASZ: Persze.

KÉRDÉS: A jugoszlávok nem adnak vissza?

VÁLASZ: Amíg Tito élt, addig visszaadtak, de azóta nem. Van is egy tábor Jugoszláviában, ahol addig tartják e menekülteket, amíg nem találnak egy befogadó országot. De ez csak az utóbbi időben van így.

KÉRDÉS: A második lebukásnál tartunk... Előbb azonban mondd el, milyen előkészületekre van szükség ahhoz, hogy az ember egyáltalán megpróbáljon ilyesmit?

VÁLASZ: Mi, akik együtt próbáltuk meg, valamennyien otthagytuk az állásunkat /.../-ben, és elmentünk egy szövetkezethez házalónak. Hadd ne mondjam el, mivel házaltunk, bár feltételezem, hogy a román rendőrség tud erről, de hát nem akarok nekik még ennyivel sem segíteni. Vagyis /.../-n házaltunk, azon a vidéken, amelyik a legalkalmasabb a Jugoszláviába való átszökéshez. Itt könnyen tud az ember ismerkedni a határőrökkel, akiket aztán lefizethet, vagy akármilyen módon megvesztegethet. Hallottam már olyan esetről, amikor a fizetség az volt, hogy a határőrt is magukkal kellett vigyék a menekülők. Szóval így áll a dolog, érted.

A második próbálkozásnál az istennek sem akart bejönni a dolog. Vártunk, elszartunk egy csomó időt, aztán valaki azt mondta, hogy az egyik szakaszon autó- vagy traktorbelsővel éjszaka át lehet úszni a Dunán. Belementünk, de még a Dunáig sem jutottunk el. Azt hiszem, mégis szerencsénk volt, valamivel később, nyugatabbra, Nagyváradról öten megpróbáltuk átmenni ugyanígy, s közülük hármat agyonlőttek. Sokat beszéltek erről akkortájt. Bennünket egyszerűen elkaptak a határőrök. Először ránk ordítottak, világítottak is, majd egy katona jött oda, csak *egy*, gondolom, félték, hogy fegyver van nálunk, aztán még három. Azt nem tudom, hogy tiszt volt-e köztük, mert azonnal elkezdtek verni bennünket. Nekem szétrúgták az orromat - nézd -; a két barátomnak vagy bajtársamnak (...ahogy azóta egymást hívjuk; mindhárman kikerültünk szerencsére Nyugatra, s azóta, ahogy mondjuk, hadiállapotban vagyunk Romániával...), szóval a két barátomnak megsérült a heréje. Valahonnan tudtam, hogy csak ez következhet, így odatettem a kezemet. S aztán ezért rúgtak az arcomba. Ebben az országban - azaz, hogy abban, csakhogy ezt mondhatom már! - ez egy nagyon gyakori dolog. A rendőrök menten a lábad között kotorásznak, ahogy a kezük közé kerülsz.

KÉRDÉS: De hát ezek katonák voltak. Semmi különbség katona és rendőr között?

VÁLASZ: Nem. Dehogy. Semmi különbség. A rendőröket végül is katonának nevelik és a katonákat rendőrnek.

Visszaszállítottak bennünket szülővárosunkba egy kis rabkocsin, aztán gyorsan elítéltek...

KÉRDÉS: Nem túl sokra...

VÁLASZ: Persze, ez Romániában nem túl nagy véttség. Valaki azt írta itthonról, hogy ma akár már pénzzel is ki lehet fizetni ezt, vagyis a börtönt.

KÉRDÉS: Jó. Végül hogy kerültél mégis Nyugatra?

VÁLASZ: Miután kiszabadultunk, tudtuk, hogy nekünk most már úgyis mindegy, semmi veszténivalónk sincs. Sokan vannak így. Egy este összegyűltünk /.../ egyik terén, és megpróbáltunk tüntetni. A rendőrség azonnal bevitt bennünket. Furcsálltam, de gondolom, mert már tudtak rólunk, ismertek bennünket, akkor nem veréssel kezdték. Még azon az éjszaka odajött a főzsaru és az útlevélosztály főnöke, egy nagy genyó, pénzért olvadó pasas. Elmondtuk, hogy megelégtünk Romániát, meg Helsinki meg minden, és el akarunk menni. Erre ők meglehetősen szitkozódni kezdtek - erre mi elküldtük őket a kurva anyjukba, úgy, megbilincselve. Úgy látszott, hogy a nyakunkba sóznak valami közbotrányokozást, huliganizmust, rendszerellenes izgatást, meg ilyesmit. De mi már előzőleg elhatároztuk, hogy ha börtönbe kerülünk, akkor éhségsztrájkot kezdünk.

Az éhségsztrájk miatt összeverték bennünket, de most nemigen rugdostak, inkább a gumibotot használták. Egy órnagy két ütés között elküldött újra meg újra a mocskos, kurva, magyar (illetve hazátlan: bozgor) anyánkba. S valami olyasmiről is beszélt, hogy majd megmutatják ők nekünk, merre van Budapest, s ha Budapest is moccanni mer, a kurva hazátlan magyar anyjukat nekik is, akkor majd bemennek oda, mint 19-ben meg 45-ben, hisz a magyarok (a kurva anyjukat) sose tudnak rendet csinálni, ahhoz is mindig a románokra volt szükségük. De most már ők végérvényesen rendet fognak csinálni. Csak merjenek mozdulni, s a román Erdélyben magyar rendbontást produkálni. Valamit 56-ról is mondott... Te, 56-ban is bementek ezek a disznók?

KÉRDÉS: Nem. De hát ez nem rajtuk múlt. No, és mi történt?

VÁLASZ: Természetesen nem ettem, s utóbb derült ki, hogy a többiek sem. A rendőrök erre azt mondták, hogy a románoknak spóroljuk meg a kaját, s ne is együnk. Ugyan ki fogja egy magyar disznóért izgatni magát. Forduljunk csak fel. Viszont mielőtt a tüntetést megszerveztük volna, gondolva mindenre, összeállítottunk egy levelet a Szabad Európának.

KÉRDÉS: Melyiknek?

VÁLASZ: A románnak. A magyar Szabad Európa nem foglalkozik ilyesmivel. Ezt a levelet úgy egy hónap múlva olvasták be, s az is benne volt, hogy ha letartóztatnak, elítélnék bennünket, akkor éhségsztrájkot kezdünk. Ezt követően a foglárók gyorsan összecsomagoltak bennünket, bevitték az útlevélosztályra, ott ismét a város főzsaruja meg az útlevélosztály főnöke várt, azt mondták, hogy bár bűnösök vagyunk, meg akarnak szabadulni az ilyen ingyenélő, parazita, szocializmusellenes elemektől (Ez ugyanazt jelenti, mint a hazátlan, mocskos magyar, a kurva anyját neki. S ezt ott meg is mondtam...

KÉRDÉS: ...és erre mit mondott?

VÁLASZ: Azt, hogy fogjam be a pofámat...), s kiengedtek bennünket, illetve feltételesen szabadlábra helyeztek, majd a szokásos aktagyűjtögetés után, vagy öt hónapra erre, megkaptuk az útlevelet.

KÉRDÉS: És a többiek?

VÁLASZ: Ők is, mind. S nem szabad elfelejteni, hogy a beutazási vízumot Nyugatra a Szabad Európa Rádió járta ki nekünk.

KÉRDÉS: És hogy lehetsz most itthon?

VÁLASZ: Már miért ne? Én ezt nagyon természetesnek tartom. A családomhoz jöttem haza, s nem disszidálva mentem el végül is. S ha ezek a disznók nem engednének be, akkor nagy zajt csapnék odakint.

KÉRDÉS: És gondolod, hogy most, ilyen körülmények között, amikor itt már minden elveszettnek tűnik, a román rendszert érdekelné az, ha te ott tiltakoznál?

VÁLASZ: Nem tudom. Valószínűleg nem. De hát azért is kértem, hogy a nevem meg felismerhető dolgok ne szerepeljenek ebben a beszélgetésben, hogy még nyugodtan hazajöhessenek.

(Ara-Kovács Attila)

A belső emigráció

Románia mindig is létszükségletének tartotta azt, hogy a területén élő egyéb nemzetek homogén együttélését megszüntesse. Már a múlt században így telepítették szét a dobrudzsai törököket és bolgárokat, a moldvai zsidókat - s egy-egy ilyen népesség-vérátömlesztés egyben nem csak a belső népességstruktúrát alakította át a román érdekeknek kedvező módon, hanem egyben szorgalmazta a más-nemzethez tartozók valódi emigrációját is, azaz eltávozásukat az országból.

A magyarokkal a királyi Románia némileg kesztyűs kézzel bánt (1918-1940); kesztyűs kézzel persze, ha az akkori egyéb nemzetiségekkel vagy a mai magyarüldözéssel vetjük össze ezeket az intézkedéseket. Természetesen megsértették a trianoni diktátum ama kitételét, hogy a népesség-homogenitáson és -arányon nem lehet népességcserékkel, be- és kitelepítésekkel módosítani. Igaz, ezt senki sem vette komolyan; legkevésbé a trianoni illetékesek. Az akkori román hatóságokat azonban visszatartotta némileg a belső magyar ellenzék, amelyet 1947/48 után a román kommunistáknak sikerült kiirtaniuk.

A helyzet ma ott tart, hogy a mai román kormányzat akként él vissza a népességcsere lehetőségeivel, ahogyan épp nem szégyell. A magyarországi kormányzat nem akar, az itteni magyarság elnyomott vagy gerincetört vezetői pedig nem tudnak ez ellen semmit sem tenni. S így tehetetlenül nézzük mind egész városok, megyerészek nyomtalan felszívódását, mind pedig azokat a teljesen abszurd következményeket, amelyeket e cserék szükségszerűen és minden más területen előidéznek.

Melyek ezek a következmények? Mindenekelőtt a gazdasági-kulturális profilváltozás. Az adott területen döntő többségben élő magyarok több száz éve kialakult, életképes közösségi életet éltek, amelyet előbb a közelebbi román részokről kényszerrel vagy csak csalogatással betelepített románsággal megbontottak, majd életképtelenségüket így "bebizonyítva", azok helyébe - a peremfalvakra - költöztették ki a magyarokat, vagy kényszerítették őket, hogy ott keressenek maguknak megélhetést. Az így felszabaduló társadalmi-gazdasági kapacitásokat viszont az ország egész más helyeiről idekényszerített román emberekkel kötötték le. S hogy ez az életforma még annyira sem volt hatékony, mint a magyarok megbontott, intolerált életközössége, az nem csoda, ha figyelembe vesszük, hogy a letelepített románságot eleve - és minden józan észnek ellentmondóan - teljesen heterogén módon válogatták össze. Talán, hogy ők sem találva magukra, ne követelhessenek jogokat? Meglehet.

Az illetéknéppen lezajló népességcserek megbontották az osztály- és rétegtagozódást az erdélyi - és szinte az egész romániai - társadalmi életben, s egyben megbontották az osztályok hagyományos és nélkülözhetetlen közösségi egyensúlyát. A magyar és egyéb nem-román nemzetiségű értelmiség - ha egyáltalán fönn tudta tartani értelmiségi létét - falusi vagy kisvárosi értelmiséggé degradálódott, gyermekei pedig, ha folytatni akarták az értelmiségi pályát, akkor csak román vidéken kaphattak állást. A munkásság szakképzett rétege ideig-óráig megőrizte pozícióit, de semmiféle vezető funkciót (mester, brigádvezető) be nem tölthetett, kivéve azokat a díszmagyarokat, akiket a valódi vezetés a kirakatba ültetett. A szakképzetlen munkások - számolva az óriási munkanélküliséggel s azzal, hogy ilyen munkára csak románokat vesznek föl - egyre inkább falura szivárgott, ott kószolgatva a nyomort. S ugyanez folyik napjainkban is.

E két, összefüggő tényező egy harmadik következményt is megvilágít, az imigyen "kitelepített" vagy ki- és eltelepülésre kényszerített népesség kulturális leépülését. A falvakra vagy a kisvárosokba, a postai - és az ilyen "luxusnak" számító szolgáltatások - egyre nehezebben jutnak el, vagy ha mégis, akkor nagyon ellenőrzött és ellenséges irányba ható

tendenciával. Az újságokat nem vagy alig lehet még a nagyvárosokban is megrendelni, s ha a magyar újságról van szó (sic!: nem magyarországi, hanem romániai magyar újságról), akkor annak megrendelése, beszerzése néha úgyszólván lehetetlen, vagy van úgy, hogy veszélyes /*/. A könyvelosztás rapszodikus; Óromániában, ahol nem laknak magyarok, néha több magyar nyelvű könyvet lehet látni, mint Brassóban, Aradon vagy Nagybányán.

□

Az 1940-es bécsi döntés úgy jelölte ki a határokat, hogy a főbb magyar városok környékére előzőleg betelepített románságot természetesen Romániához juttatta. Ennek ellenére meghökkentő - ám mai szemszögből ítélve egyben igazságos is -, amiért itt nem játszottak szerepet hadászati, biztonsági megfontolások. (A világon vajon melyik ország engedte volna meg, hogy egy vele szembenálló ellenséges állam, épp a közelség miatt, percek alatt halomra löhesse nagyvárosait? Mert Magyarország ezt tette. Csak a párhuzam végett jegyezzük meg, 1918-ban a trianoni diktátum 100%-ig magyarlakta területeket juttatott Romániának, csak azért, hogy a jogtalanul megszállt területekhez még egy-egy vasútvonalat is kapjon; s ha már vasútvonalat is juttattak neki, akkor az az ellenséges, vagyis a magyar területről ne legyen belőhető.)

Az első világháborút követő időkben a román kormányzatok mindent megtettek, hogy e vitathatatlanul magyar homogenitást képviselő nagyvárosok köré - ha már az akkori demokratikus szokások a magyarok egyszerű kitelepítését nem tették lehetővé - románokat telepítsenek be, vagy a már megkezdett betelepülést szorgalmazzák. *Kolozsvár*, hova a román adminisztráció egyébként is nagyszámú román vitt magával, ennek ellenére megőrizte a magyar számarány döntő többségét. S a környező falvak is magyarlakta települések voltak jobbra, csak egy-két olyan helység akadt, amelynek elrománosítása, vagy ha eleve román volt, akkor a népesség felduzzasztása pozitív eredményeket ígért. Kolozsvár esetében Szászfenes és a Pányiki hágó déli oldalán meghúzódó falvak románsága volt az, amely potenciális román hátországot képviselt, s amely hátország a kommunista vezetés alatt aztán, mint előőrs, szerepet játszott Kolozsvár nemzetiségi homogenitásának megbontásában.

Marosvásárhely esetében sokkal egyszerűbb; a várost körülvevő egykori nagy magánbirtokok munkaerejét a századokon át bevándorolt és letelepített románok jelentették, és a város körül így a román falvak homogén közege alakult ki. A betelepítés itt is a "forgatókönyv" szerint történt.

Nagyvárad sem kivétel ilyen szempontból. Délkeletre, főleg a Félixfürdő-Belényes vonalon kompakt román faluközösségek találhatóak, amelyeket 1918 után még föl is duzzasztottak az Óromániából odatelepítettekkel. E népességi tény az 1940-es döntés maximálisan figyelembe is vette, s a magyar-román határ Félix-fürdő tőszomszédságában húzódott. A város ezzel szemben, és az északi, nyugati, déli peremterületek szintisza magyarlakta vidékek voltak.

Szatmárnémeti lakosságát nemzetiségi szempontból a máramarosi románság köréből áttelepítettekkel, majd második lépcsőben szintén óromániai munkaerővel töltötték föl, *Csíkszeredát* pedig a Kárpátokon átszivárogtatott, mi több, átcsalogatott moldvaiakkal. Ne feledjük azonban el, hogy Csíkszereda elrománosítása, bármekkora arányokat is öltött, csak a Ceaușescu-éra számlájára írandó. Itt olyannyira homogén volt a magyarság, hogy sem az 1913-1940, sem pedig az 1945-1965 időszakban a kormányzat nem merészelte ennek megbolygatását. Ma ezzel szemben ott tartunk, hogy Csíkszereda, stílustalan modern ódonossággal beépített főterén keresgelnünk kell néha a magyar szót.

* - Lásd erre vonatkozóan az Állítólag... rovatunkban közölt margittai esetet. - A szerk.

Az Óromániából és nem a közvetlen szomszédságból való népességbetelepítés három erdélyi nagyvárosunkra a legjellemzőbb. Kolozsvárott, mivel az említett próbálkozások ellenére a román szaporulat nem tartotta a kormányzat által megkívánt ütemet, létrehoztak egy vasművet, amely piaci nehézségek miatt csak 30%-os kapacitással működik, ám - és ez a fontos - 40.000 embert foglalkoztat, s ezt a 40.000 főt családotól (számoljunk csak utána, hány embert jelent ez!) Moldvából telepítették be, egy külön lakónegyedet építve föl nekik. Nagyváradon - mivel talán ebben a városban a legnagyobb az emigránsok száma - az ő helyeiket foglalják el a betelepítettek. Ám mivel a román kormányzat semmit sem bíz a véletlenre, ezért itt is fölépítették a maguk teljes veszteséggel működő gyármammutjaikat, amelyek betelepített román munkásokat alkalmaznak szinte kizárólag. Szatmárnémetiben az 1970. évi májusi árvíz a város jó részét elpusztította; az újonnan épült lakásokba azonban nem az őslakosság, hanem betelepítettek költöztek, s itt is fölépültek az ezen felül betelepülők örömeire a gyáróriások, amelyek természetesen semmi eladhatót nem termelnek.

□

A belső emigráció legjellemzőbb adminisztratív jellege, hogy a hatóság megtilt minden mobilitást. Természetesen e tilalom alól - bizonyos vonatkozásokban - mindenki kivétel. E kivételezetség pedig furcsa asszimetrikus tendenciaként létrehozta azokat az elkülönüléseket, amelyek - a román hatóságok szerint - megszüntethetik a nemzeti kérdést Romániában, s egyben, véleményünk szerint, a Románia mai területén élő nemzeteket is. E mobilitás-tilalom alól kivételek a magyarok, ha el akarnak vagy kényszerülnek távozni a nagyvárosokból vagy olyan gazdasági területekről, amelyek eleddig valamennyi román és nem-román hatalom gazdasági létalapját megeremtették. És kivételek a románok, ha akarnak, vagy ha kényszerítik őket a magyarok által "üresen" hagyott "élettér" kitöltésére, (Az "élettér" kifejezést nemcsak a hitlerizmus, hanem a mai román rendszer is előszeretettel használja olykor.)

A mobilitás-tilalom két legpregnansabb módozata a városok zárolása, valamint az ingázás betiltása.

A nagyvárosokat már hosszú évek óta zárt városoknak nyilvánították, ami annyit jelent, hogy a betelepédést csak bizonyos személyi vagy még inkább hivatali megfontolások alapján lehet kérni és megkapni. Ilyen a házasság és a bizonyos munkahelyekre való kinevezés. Ez utóbbi azonban lehetőséget ad a hatalom számára, hogy a népesség nemzetiségi megváltoztatásának érdekében manipuláljon, hisz kitől függ az, hogy kit neveznek ki egy bizonyos város egy bizonyos intézményének egy bizonyos posztjára? Így történhet meg, hogy egy, a várostól 10-15 km-re lakó egyén *nem* kaphat munkát az illető városban, de állást, sőt lakást is kaphat az, aki bár előzőleg 1200 km-re lakott a szóban forgó településtől, ám zsebében a belügyminisztérium vagy az iparügyi szervek népességstruktúrát átalakító szempontokat is figyelembevevő kinevezése lapul. Így települhettek be a legkülönbözőbb funkciókba a moldvaiak ezrei Kolozsvárott, miközben a kalotaszegi lányok még ma is csak cselédségig vihetik, s azt is illegálisan.

A mobilitás megakadályozásának másik módja a hírhedt "húszas törvény", vagyis az ingázás betiltása. Ennek lényege, hogy az ember nem ott kap - ha kaphat egyáltalán - munkát, ahol lakása van, hanem ott kell letelepedjen, ahol munkahelye van. Az intézkedésnek a hivatalos verzió szerint takarékosági ismérvei vannak, de, Erdélyben legalábbis, mindenekelőtt a népességcsere véglegesítését szolgálja. A magyar munkásság, és leginkább az értelmiség, amelyik a nagyvárosok lakója, mivel munkát ott egyre nehezebben kapnak, a

környező kisvárosokban és falvakban vállal állást, ám ezután már nem lakhatnak - a törvény értelmében - tovább városokban, hanem ki kell költözniük vidékre, föladva ezzel lakásukat, amelyet természetesen majd a helyükbe telepítettek foglalnak el, s föladva minden reményüket, hogy valaha is visszatérhetnek eredeti lakhelyükre.

Sokan azt hitték, hogy ez az intézkedés megvalósíthatatlan. Az utóbbi időben azonban a vonatokon egymást érik az igazoltatások, ahol nem annyira a jegyet, mint inkább a személyazonosságát (amelyben a lakás helye) és a munkahelyi igazolványt kell fölmutatni, s ha e kettő nem ugyanazon helységbe szól, akkor nehéz pénzbüntetéssel nézhet szembe az illető. Ugyanez vonatkozik az autótutakra is, de az igazi vadászat a nyári szezon után várható, amikor a külföldiek már nem zavarhatják a belügyi szerveket efféle munkáikban.

Természetesen mindenki tisztában van azzal, hogy az ingázás önmagában véve egy meglehetősen abnormális állapot; viszont azt is tisztán kell látni, hogy ezt a tervgazdasági mentalitás és ipari rendszer alapvető természetellenessége kreálta. Most a román rendszer, a maga hagyományosan bestiális módján, ennek negatív következményeit az emberekre hárítja át. S ha teheti - márpedig miért ne tehetné - akkor a nem-román nemzetiségűekre.

Romániában a belső emigráció helyzete ma ekként áll.

(Ara-Kovács Attila)

Párizsi beszélgetés

Résztevők: Mihnea Berindei, Paul Goma, Virgil Ierunca, Mihai Corne és Monica Lovinescu.

(François Mitterand, a Francia Köztársaság elnöke ez év június 9-i sajtókonferenciáján Dominique Jamin-nek, a *Le Cotidienne de Paris* c. újság munkatársának Virgil Tănase eltűnésére vonatkozó kérdése kapcsán a következőket mondotta: “Nem hanyagoltam el semmit ebben az ügyben, melyet napról napra figyelemmel követek. Amennyiben - tragikus feltevés - bebizonyosodna, hogy Tănase úr úgy tűnt el, hogy többé nem kerül elő, a Franciaország és Románia közötti kapcsolatok igen súlyosan károsodnának. Ismétlem: semmit nem hanyagoltam el, és ha megengedik, később bizonyosabb dolgokat mondok el önöknek ezzel kapcsolatban. De szükségem van még egy kis időre. Biztosak lehetnek abban, hogy következtetéseimet nyilvánosságra fogom hozni.”

Mint tudjuk, a július végén hozott első és rendkívül jelentős döntés jelezte a francia-román kapcsolatoknak már ezen a sajtóértekezleten bejelentett romlását. Claude Cheysson francia külügyminiszter diplomáciai úton bejelentette, hogy *sine die* elnapolják François Mitterand utazását, amit az szeptember végén tett volna Romániában, és megbízta Michel Jobert külkereskedelmi minisztert, hogy a Bukarestben teendő látogatása alkalmával, ahol a francia-román vegyes bizottságban elnökölt, megerősítse azt. Másrészt Michel Jobert átadta Andrei román külügyminiszternek azt a dossziét, mely az emberi jogok romániai megszegésének dokumentumait tartalmazta, és amely megsértésekre a francia közvélemény mind érzékenyebb.

François Mitterand gesztusát kommentálva a *Le Monde* a következőket írta: ”A Tănase-ügy nem az egyedüli vitás kérdés a francia-román kapcsolatokban. Az örökbefogadott gyermekek, valamint a szétszakított családok esetein kívül több incidens háborította fel a franciákat: a *Le Matin* c. lap bukaresti tudósítója, Bernard Poulin elleni támadás, és általában az az arcátlanság, mellyel a román titkosszolgálat tevékenykedik Franciaországban, vagy akár Nyugat-Európa más részein is. Ebből a szempontból a Tănase-ügy nem egyszerűen az emberi jogok kérdése, de merénylet a francia szuverenitás ellen, lévén, hogy az Franciaország földjén játszódott le. Ceaușescu rendszerének lejáratása, valamint Románia katasztrofális pénzügyi helyzete kétségtelenül közrejátszottak abban, hogy Mitterand úgy döntött, lemond a Magyarországon megkezdett keleti politikájának bukaresti folytatásáról.”)

(Ara-Kovács Attila bevezetője)

M. LOVINESCU: Azért ülünk most e kerekasztal körül, hogy a francia-román kapcsolatok megromlásáról és Mitterand elnök azon döntéséről beszéljünk, melynek értelmében utazását *sine die* elnapolja. Úgy hiszem, hogy ez a kapcsolatokban egy igen súlyos pillanat, de a *Scînteia*-t olvasva látjuk, hogy a román sajtónak nem ez a véleménye. Azt hiszem, Paul Goma szeretne a *Scînteia*-ból idézni. Úgy tűnik, minden a legnagyobb rendben van, nem igaz?

P. GOMA: Igen, a legnagyobb rendben. Idézem a *Scînteia*-ból, mi történt Neptun üdülőhelyen: “A találkozó során megállapították...”

M. L.: Ceaușescu elnök és Jobert államminiszter...

P. G.: Igen. Tehát: “A találkozó során megállapították, hogy a bukaresti és párizsi magas szintű megbeszélések egyezményei és irányzatai alapján és szellemében a Románia és Franciaország közötti, a teljes egyenlőségre, a kölcsönös tiszteletre és nagybecsülésre alapozódó hagyományos kapcsolatok felfelé ívelnek.” Továbbá: “Kitűnt az a kölcsönös óhaj, hogy a román-francia kapcsolatokat a legkülönbözőbb területeken még erőteljesebben fejlesszék...” stb. stb. És így fejeződik be: “A találkozó szívélyes, baráti légkörben zajlott le.”

M. L.: Na, és hogyan jelentkeznek valóban ezek a hagyományok, ez a szívélyes, baráti légkör, a francia-román kapcsolatok eme javulása - a francia sajtóban?

VIRGIL IERUNCA: Tudom, hogy a román sajtó borzasztóan objektív, de - igen különös - az egész francia sajtó más véleményen van. Csak a címeiket: Le Cotidienne de Paris, július 29.: Mitterand zárójelbe teszi Romániát. Le Matin, július 28.: Mitterand nem megy Romániába: a francia-román kapcsolatok romlását tovább fokozta Virgil Tănase írónak az eltűnése. Le Figaro, július 29.: A Tănase-ügy következménye: Mitterand elhalasztja bukaresti látogatását. France Soir, július 28.: Mitterand szeptemberben nem megy Romániába, aminek oka a román titkosszolgálat tevékenysége, mely felelős Virgil Tănase disszidens párizsi eltűnéséért. Le Monde, július 31.: A román titkosszolgálat a láthatáron. Lévén, hogy az egész francia sajtóról beszélünk, ezt a listát kiegészíteném egy, a L'Humanitéből vett idézettel, mely mégis, július 29-én bejelenti Franciaország elnöke romániai látogatásának elhalasztását, és ezt az elnök június 9-i, Tănase eltűnésével kapcsolatos nyilatkozatához kapcsolja. A francia újság lényegében Franciaország elnökének teljes szövegét idézi, és azt hiszem, jó, ha újra elmondjuk: "Ha bebizonyosodik az a tragikus feltevés, hogy Virgil Tănase úr úgy tűnt el, hogy többé nem kerül elő, az súlyosan kihatna Románia és Franciaország kapcsolataira."

M. L.: Azt hiszem, ez az első alkalom az enyhülés óta - legalábbis amennyire én tudom -, hogy egy nyugati államfő egy ilyen döntést hoz az emberi jogok megsértése miatt. És első alkalom, midőn egy államfő ily módon veti föl a felelősség kérdését. Éspedig egy, a bukaresti kormánynak szánt közlemény formájában.

P. G.: Lehet, hogy az első alkalom, és a romániai hatóságok ezért nem értették meg. A francia sajtó számos képviselője volt Bukarestben, és megállapították, hogy a román hatóságok nem hitték el azt a hírt, amit Michel Jobert közvetített számukra. Valószínűleg - mondom én, tudva, hogy Romániában a vezető funkciókban lévők számára ismeretlenek bizonyos fogalmak - valószínűleg nem ismerik a *sine die* terminust, és talán *sine Deo*-ra fordítják...

M. L.: A humor pillanatai után térjünk vissza a komolyabb dolgokra. Nem csupán a diplomáciai kapcsolatokról van itt szó, de a kereskedelmiéről is. Létezik egy francia-román kereskedelmi ügyosztály. Szeretném tudni, mit mond a hivatalos nyilatkozat, és mi a valóság?!

P. G.: Ismét csak én vagyok a Scînteia olvasója... van itt még egy nyilatkozat a Citroën-Automobile francia-román társaság üléséről. Csupán annyit idézek, hogy: "Tanulmányozták az együttműködés kiterjesztésének lehetőségét, úgy vélvén, hogy ez hozzájárul majd Románia és Franciaország kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatainak állandó fejlődéséhez." És így végződik: "A találkozó szívélyes légkörben zajlott."

M. L.: Szeretném most idézni a Le Matin-t - ugyanarról a dologról egy másik változat. "A leglátványosabb dologi vita kétségkívül az Olt-Cit gépkocsiüzemmel kapcsolatos, melyet a Citroën épített, és amely Franciaországnak két milliárd frankjába került. A terv kivitelezése már két esztendőre késett, a termelés még mindig nem kezdődött el, a modellek pedig, melyeknek ára a Citroën szerint nem versenyképes, valószínűleg már elavultak lesznek piacra dobásuk pillanatában.

MIHAI CORNE: Valójában a terv kivitelezése sokkal nagyobb késéssel bír, lévén, hogy a szerződést 1976 decemberében írták alá, a termelésnek pedig 79 vége felé kellett volna megindulnia. Mintegy 130.000 Citroën gépkocsit kellett volna gyártani évente, melynek felét a román piacra szánták, a másik felét pedig a Citroën-nek kellett volna eladnia Nyugaton. 1980 végén azonban megállapították, hogy még semmi sem készült el, majd az üzem

építkezései bizonyos véget nem érő viták miatt még két évig állnak. A múlt év végén arra a következtetésre jutottak, hogy az eredeti formában megoldás nem lehetséges, mivel a modellek - mint Monica Lovinescu mondta - elavultak voltak. De nem szabad elfelednünk, hogy ez az ügynek csak az egyik oldala, lévén, hogy ha Franciaország ebben az üzletben kétmilliárd frankot veszített, valójában Románia Franciaországgal szembeni adósságai - fizetetlen adóssága - 9 milliárd frankra rúgnak, ami csupán mintegy 8%-át képezi Románia külföldi hitelezőivel szembeni össztartozásainak.

És itt szeretném világossá tenni, mit is jelent a román államadósság. Egyrészt maga az RSZK kormánya beismerte, hogy 10 milliárd dollár adóssága van, amihez még mintegy két, különböző kölcsönökből származó milliárdot kell hozzáadni, többek között a Nemzetközi Valutaalapból újabban kapott 200 millió dollárt. És mivel Románia nem tudta megfizetni ezeket az adósságokat, arra a megegyezésre jutottak, hogy hat és fél esztendő alatt törlessze azokat, azonban 15%-os kamattal. Ami azt jelenti, hogy hat és fél esztendő alatt nem 12 milliárdot, hanem 18 és fél milliárdot kell majd fizetni. Ez román pénzben kifejezve 700 milliárd lejnek felel meg. Most végezzünk egy kis számítást, hogy mindenki tudja, mit jelent Románia aktív népessége számára ez a kötelezettség. Mondjuk, hogy 11 millió aktív személlyel számolhatunk, akiknek évi jövedelme átlagosan 30.000 lej, azaz 2500 lej havonta. 700 milliárd lej adósság hat évre elosztva azt jelenti, hogy minden személy fejenként 65.000 lejt kell fizessen ebben az időközben, vagyis 10.000 lejt évente. Ez annak a számára, aki évi 30.000 lejt keres, fizetésének egyharmadát jelenti. Azaz tudatában kell lennünk annak, hogy hat és fél esztendőn keresztül minden romániai dolgozó ember jövőjét megterheli - és súlyosan terheli meg - az az adósság, amit az RSZK rendszere csinált egy teljesen abszurd gazdaságpolitika következményeként.

M. L.: Igen, a kereskedelmi vonatkozások nagyon fontosak, de nem az egyedüliek. Van még az emberi jogok problémája is, ami a francia-román kapcsolatok rosszabbodásához vezetett minden területen. Körülbelül mikor kezdődött ez?

MIHNEA BERINDEI: Valóban, a Románia és Franciaország közötti kapcsolatok romlása minden területen jelentkezik. Az utóbbi időben kormány szinten is, mint láttuk, de ez egy régebbi folyamat, amely a sajtó, a politikai pártok, a nem kormány szintű egyesületek, mint például a szakszervezetek vagy az emberi jogokért küzdő egyesületek vagy az Emberi Jogok Védelmének Nemzetközi Szövetsége vonatkozásában jelentkezett.

M. L.: Ha megengeded, hogy félbeszakítsalak... Azt hiszem, hogy ezt a kérdéskört francia kontextusban kellene tárgyalni, ami ma különbözik a 75 körülől.

V. I.: Én ezt a kontextust szociálpolitikainak, szociál-kulturál-politikainak nevezném, mivel 1977 óta a baloldali francia értelmiség egyfajta fokozatos ébredésének lehetünk tanúi, amit mindenekelőtt az emberi jogok védelme koncepciójának tulajdoníthatunk.

M. B.: A tévedés elkerülése végett: a nem kommunista baloldalról van szó. (...)

V. I.: Konkrétan érzékelhető a francia értelmiség érzékenyebbé válása a kommunista dogmatizmusokkal és mitológiákkal szemben, ami körülbelül 1977-ben kezdődött.

M. L.: Talán még hamarabb, 75 körül. Ez az új filozófiák pillanata.

V. I.: Az új filozófusok hulláma igen nagy hatással volt rá. De ahogy a francia értelmiség nagy része hatalomra jutásuk előtt támogatta a szocialistákat, ma ez az értelmiség jelentős mértékben eltávolodott tőlük. Természetes dolog, hogy a Francia Köztársaság elnöke, maga is író, igen nagymértékben érzékeny legyen a francia értelmiség politikai érzékenységének a változására. Még tovább mennék, és megállapítanám, hogy a Francia Köztársaság elnökének

két fontos tanácsadója is, Debray és Athalier, akik baloldaliak - különösen Regis Debray, akinek kapcsolatai a dél-amerikai "forradalmi" mozgalmakkal közismert, mégis, utóbbi könyvében Debray úgy beszél a marxizmusról, mint ami a történelem lomtárába való.

Továbbá: a Bukarestbe látogató Michel Jobert államminiszter és külkereskedelmi miniszter nem csupán politikus, de ugyanakkor író is, és ne felejtjük el, hogy amikor Franciaország a nevezetes Helsinki Konferencia elé terjesztette az emberi jogokról szóló jelentését, amelyik a nyugati bizottságok jelentései között a legszenvedélyesebb és a legjobban felépített volt, nos ezt az emberi jogokról szóló jelentését maga Michel Jobert állította össze, ami bizonyos értelemben magyarázza azt a váratlan és határozott módot, ahogy Michel Jobert és a Francia Köztársaság elnöke, annak tanácsadói, valamint az egész francia sajtó - mely most teljesen mentes attól a kriptokommunista és kriptobaloldali dogmatizmustól, mely 1975-ig jellemezte - az emberi jogok problémáját felveti.

M. B.: De térjünk vissza Romániára, mert szerintem meg kell említenünk azt a tényt, hogy Romániáról a többi keleti országtól különböző kép élt a francia sajtóban és közvéleményben. Ez a különleges kép, melynek Románia örvendhetett - szerintem - két mítosznak tulajdonítható. Az egyik Románia "függetlenségének" a mítosza, ami mindenekelőtt a Szovjetunióval szembeni függetlenségét jelentette, és ami egy belső demokratizálást sejtetett.

A másik: Romániának a 60-as, 70-es években bekövetkezett jelentős gazdasági fejlődéséről szóló mítosz.

Ezek a mítoszok jelen pillanatban teljesen elértéktelenedtek. A folyamat kezdeteit viszont, szerintem - nem tudom, egyetértetek-e velem - 1977-re tehetjük, és egybeesik Románián belüli eseményekkel, és pedig a romániai emberi jogokért folyó mozgalom nyílt színrelépésével.

M. L.: Igen, annak a mozgalomnak a megjelenésével, melyet Paul Goma kezdeményezett. Ezt elmondhatjuk annak ellenére, hogy Paul Goma jelen van. Így van, Paul Goma?

V. I.: ...és amit Paul Gomától kiindulva a SLOMR (a Dolgozók Romániai Szabad Szakszervezete - DRSZSZ) megalakulása követett.

M. B.: Amit a zsilvölgyi bányászok sztrájkja, értelmiségi vagy hívő csoportok megalakulása, majd 79 februárjában a SLOMR megalakulása követett, később pedig egész sor sztrájk a Motru völgyében. Talán ez utóbbiról említhetnénk valamit.

M. L.: ...és amely mozgalmak itt mind nagyobb visszhangra leltek. És itt meg kell mondani, hogy az Emberi Jogok Bizottsága, mely a Romániai Jogok Ligájává alakult, ebben a vonatkozásban lényeges szerepet játszott.

M. C.: Így például leleplezte a tisztára szovjet típusú pszichiátriai kórházak létesítését Románia területén. Ez a leleplezés természetesen Paul Gomának is köszönhető, de mindenekelőtt Ion Vianu doktornak, aki a nemzetközi kongresszusokon felfedte és tudományos összefüggéseibe is helyezte a Szovjetunióból importált pszichiátriai kórházak konkrét és reális jelenségét.

P. G.: Arra szeretnék emlékeztetni, hogy a Bizottság - amely később Ligává alakult - első látványos sikerét Ceaușescunak 1980 nyarán történt franciaországi látogatása alkalmával érte el, midőn - mint tudjuk - nem dobáltak sem kézigránátokat, sem paradicsomot, nem kiáltottak ellenséges jelszavakat, hanem... *írtak a francia lapokban*. És pedig úgy, ahogy még sohasem írtak, miáltal a neves vendégek arra kényszerültek, hogy lemondjanak a sajtóértekezletről, lemondjanak bizonyos kereskedelmi szerződések helybeli aláírásáról.

M. C.: Visszatérnék Románia “függetlenségének” a kérdésére. Azt hiszem, e vonatkozásban nem szabad összetévesztenünk Romániát azzal a kormányzattal, mely jelenleg vezeti. Ennek ellenére a nyugati sajtó hosszú ideig összetévesztette a kettőt, és csak az utóbbi időben kezd ez a sajtó és ez a közvélemény rájönni, hogy teljes ellentmondás van a lakosság és...

P. G.: Ha kezdedbe veszed bármelyik francia lapot, vagy hallgatsz a rádiót, amikor Romániáról beszélnek...

M. L.: ...vagy nézed a televíziót...

P. G.: ... már senki sem beszél az úgynevezett “függetlenségről”; a függetlenség fogalma teljesen hiányzik.

M. L.: Még úgynevezett-függetlenségről sem beszélnek.

P. G.: Egyszerűen ironizálnak rajta.

M. C.: Most azonban szólnunk kell a másik vonatkozásról, a gazdaságról. A kudarc nem csupán a Franciaországgal való kapcsolatokban jelentkezik, hanem a Románia által kezdeményezett minden nagyobb iparosítási erőfeszítésben. Mindenekelőtt: a galaci kombinát teljes kudarca.

P. G.: ...vagy a năvodari-i kőolaj-finomító...

M. C.: De a timföldgyár sem járt a várt eredményekkel. Így tehát ennek a rezsimnek minden nagy műve valóságos katasztrófának bizonyult. És mi a magunk részéről csak abban reménykedhetünk, hogy a nagy megvalósításokra irányuló ambíció egyszer véget ér. S például nagymértékben aggaszt bennünket az, hogy, mint halljuk, az a politikai-adminisztratív központ, amiről néhány hónapja vagy néhány éve beszélnek, ma újból épülés alatt áll. És hogy akkor kellett belefogni ennek az építésébe, amikor nincsenek kórházak, nincsenek autóutak, midőn egy csomó dolog hiányzik.

P. G.: ...nincs kenyérünk...

V. I.: Nem is beszélve a mezőgazdaságról. Teljes képtelenség, hogy a mai Románia politikai-gazdasági vezetői nem veszik észre, hogy magában a kommunista rendszerben - amelyik olyan-amilyen, és amelyik lényegéből származóan, magából a tényből származóan, hogy létezik, kudarcokhoz vezet -, ennek a rendszernek a kereteiben vannak kivételek, melyek mégis bizonyos illem határain belül maradnak. Magyarország lakóinak életszínvonala nem is hasonlítható a romániaihoz. Ez azt jelenti, hogy egy kommunista rezsimen belül mégiscsak lehet valamit csinálni, de a mai román vezetők soha semmiféle következtetést nem vonnak le. Ez képtelenség... De nemcsak Magyarországról van szó, mely a háború előtt is fejlettebb volt. Viszont mind Jugoszlávia, mind Bulgária mögöttünk álltak, sokkal alacsonyabb fejlődési szinten voltak, mint mi, akik egy minden területre kiterjedő iparosítási programba fogtunk. És mára minden tönkrement, ami 1900-tól ennek a rezsimnek a hatalomra jutásáig létrejött.

M. B.: Igen, levonhatjuk tehát az első következtetést, mondván, hogy a függetlenség és a gazdasági fejlődés mítoszainak szétfoslása egyrészt az emberi jogok helyzetének ismeretére, másrészt az életkörülmények, a munkakörülmények, a “gazdasági eredmények” ismeretére alapozódik.

P. G.: Ami a román gazdasági fejlődés mítoszáat illeti, az nem magától foszlott szét, hanem a kétoldali kapcsolatok következtében. És esetünkben Franciaország és Románia kapcsolatairól van szó. Szeretném nektek idézni, mit írt a Le Cotidienne de Paris Michel Jobert látogatását követően: “A román elnök már régóta úgy kezeli Franciaországot és a

franciákat, mint Romániát és a románokat, akikből egyszerűen gúnyt űz.” Továbbá: “...a román kormány megsokszorozza a két ország közötti kapcsolatok akadályait.” A francia külügyminisztérium polcai roskadoznak a humanitárius ügyek dossziéi alatt: a román állampolgárok, akiket megakadályoztak abban, hogy elhagyják az országot, francia-román utazások, örökbe fogadott gyermekek. És itt meg kell említenünk egy dolgot. Mitterand asszony foglalkozik - mint nő és mint az elnök felesége - azoknak a gyermekeknek az igen súlyos eseteivel, akiket a román kormány újabban kiárúsít a franciáknak. Igazi botrány!

V. I.: Már 70.000 frankot kérnek fejenként.

M. C.: És meg kell mondanunk, hogy a román elnök, helyesebben a központi bizottság első titkára éppen így viselkedik Európa minden államával szemben.

M. L.: De mi most a francia-román kapcsolatok romlásáról beszélünk, F. Mitterand gesztusából kiindulva, mely példa nélküli. Ez természetesen más területeket is érint, és arról beszéljünk a továbbiakban.

M. C.: Számításba kell vennünk, hogy Franciaországnak Európában igen nagy súlya van, és a vele való kapcsolatok romlása kihathat az egész Közös Piacra.

M. B.: Tehát - mint mondtam - ez a romlás 1977-ben kezdődött, és ebben elsődleges szerepe a sajtónak van, és ki kell emelnünk, hogy a baloldali - nem kommunista - sajtóról van szó. E vonatkozásban meg kell említenünk a Liberation Rouge vagy a Le Cotidienne de Paris szerepét.

P. G.: ...és a Le Monde szerepét. Viszont a Le Figaro a legkevésbé figyelmes, a legkevésbé érzékeny arra, ami Romániában történik.

M. B.: Másrészt szerepe van a francia-román kapcsolatok meghatározásában a szakszervezeteknek is, egy adott ponton még a kommunista CGT-nek is. Megemlíteném azt a sajtóértekezletet, melyet 1978 áprilisában tartottak, melyen a négy legfontosabb szakszervezet vett részt, köztük a CGT is.

M. L.: Igen, de minden következmény nélkül.

M. B.: Voltak következmények a CGT belső viszonyait illetően, és ez igen fontos. A CGT egyes szakmai ágai, többek között a korrektoroké továbbra is keresik Vasile Paraschivot, hogy nála az emberi jogok helyzetéről és a romániai munkakörülményekről érdeklődjenek.

Ugyanakkor mind nagyobb szerepük van emberi jogokkal foglalkozó társaságoknak, mint amilyen az Emberi Jogok Francia Ligája vagy újabban az Emberi Jogok Nemzetközi Szövetsége. A Tănase-ügy kapcsán - melyről annyit beszélünk - megemlíthetjük azt a sajtókonferenciát, melyet a Romániában eltűntekkel kapcsolatosan (hiszen Tănase végeredményben ezek egyike) rendezett az Emberi Jogok Nemzetközi Szövetsége, s amelyen az Emberi Jogok Védelmének Román Ligája is részt vett.

Megemlíthetjük, hogy 1978-ban - mely Románia számára mind nagyobb jelentőségű időpont - alakult Franciaországban az Amnestynek egy részlege, mely kifejezetten Romániával foglalkozik.

V. I.: Azt hiszem azonban, hogy nem időztünk eleget a francia radikalizmus bizonyos, igen érdekes megnyilvánulásainál. Most, a húsz év előtti helyzettel szemben létezik egy erős szakszervezet, mely majdnem olyan erős, mint a kommunista befolyás alatt álló CGT... És ez a szakszervezet a romániai emberi jogok követelésében élen jár.

M. L.: Visszatérve az emberi jogok Romániában végbemenő lábbal tiprására, azt hiszem, ismét meg kell állnunk Virgil Tănase eltűnésénél, amely a gyutacs szerepét játszotta, és amelyik a francia elnök látogatását kérdésessé tette. Javaslom, nézzük át néhány újságcikk címét a francia sajtóból, melyek Tănase eltűnése után jelentek meg. Az Action 33/34. sz. július-augusztus: I. Ceaușescu megölette Tănását. Ez a cím V. Tănase cikkére utal, melynek címe: *Ceaușescu öfelsége, az első kommunista király*, és amely az egész francia sajtó véleménye szerint az eltűnést kiváltotta.

Le Monde, június 2.: Ceaușescu úr defenzívában - a függetlenségesdítől (tehát nem a függetlenségtől - M. L.) a sovinizmusig.

Nouvelle Litteraire, május 27.: Nem-et az államterrorizmusnak. Ez az utóbbi kifejezés Tănase eltűnése pillanatában általánossá vált a francia sajtóban. A sajtóról beszélünk, de a francia televíziót is meg kell említenünk, ahol P. Gomát is meginterjúvolták az eltűnés pillanatában.

És itt meg kell említenünk, hogy Tănase eltűnése alkalmával a francia sajtó felsorolta a bukaresti agresszív cselekedetek több esetét is: a Bernard Poulin elleni támadást, a bombát tartalmazó könyvcsomagokat - az egyiket P. Goma kapta, a másikat Penescu...

M. B.: A Monica Lovinescu elleni támadást...

M. L.: ...az Emil Georgescu elleni támadást. Az agresszív cselekedeteknek egész listája van már, és noha Tănase eltűnése a gyutacs szerepét töltötte be, nem volt az első eset, bár sohasem mentek ilyen messzire, annak ellenére, hogy Emil Georgescu majdnem meghalt.

De folytassuk a cikkcímek olvasását: France Soir, június 4.: Ceaușescu személyes bosszúja.

Liberation, május 25.: Virgil Tănase tudatában volt Ceaușescu megtámadása veszélyeinek.

Nouvelle Observateur, május 29.: Ceaușescu, bátyak, nővérek et Company.

Le Figaro, május 24.: A román állambiztonsági szervek a vádlottak padján

Nem idéztünk minden francia újságot, csak a párizsiakat, s azok közül sem mindegyiket.

Szeretném még megemlíteni, hogy - amint tudom, amennyire a Le Matin is - M. Jobert egy dossziéval ment Bukarestbe, mely az emberi jogok romániai megsértésének eseteit tartalmazta egyes román állampolgárokkal szemben.

M. B.: Jurca és Dobre, valamint Gh. Calgiu-Dumitreasa...

M. L.: Ezek a legközismertebbek, de nem az egyedüliek. A Romániai Emberi Jogok Védelmének Ligája sajtóértekezlete alkalmával átadott a francia sajtónak egy listát, mely az eltűntek neveit tartalmazta, és ami azóta is hosszabbodott. Ez mindenekelőtt az 1977-es zsilvölgyi sztrájk bányászainak nevét tartalmazta. Azóta eltűntek a SLOMR tagjai 1979-, a motru-i sztrájkoló bányászok 1981-ből.(...)

(A román Szabad Európa Rádió egyik adásának szövege; magnófelvétel alapján lejegyezte és fordította Tóth Károly Antal)

Hol kezdődik az, hogy zsidók vagyunk? Hol végződik az, hogy magyarok vagyunk?

Sokakban és sokunkban tevődött már föl a kérdés: miért menekültek, miért menekülnek a zsidók 1945 után is? Mi az alapja, mi az oka annak a néha teljesen hisztérikusnak látszó áradatnak, amely olykor-olykor a zsidóságot magával ragadja?!

1945-ben a Palesztinába, ill. a nyugati demokráciákba való kivándorlás még természetesnek tűnhetett. Elevenen élt a koncentrációs táborok rémképe és rémélménye, s még nem látszottak azok a lehetőségek - s ma már tudjuk, hogy ezek is csak látszatlehetőségek voltak -, amelyek a zsidók gazdasági-emberi-nemzeti emancipációját jelenthették volna.

De hogy valamelyest is tisztábban lássunk ebben a zavaros történeti helyzetben, s hogy világosabban lássuk az átmenetet a nagy, 1945-ös emigrációs hullámtól a még nagyobb 1947-1950-es exodusig, ki kell térnünk néhány kellemetlen, eleddig tabunak számító dologra.

A koncentrációs táborokból hazatérő zsidók *egy része*, s közülük, ma már tudjuk, a kommunista párttagok jeleskedtek, meglehetősen jellemző és meglehetősen meggondolatlan gyűlölettel foglalták el azokat a vezető pozíciókat, amelyeket a megszálló orosz, majd román hatóságok - ahogy sokáig hittük - nem csupán azért ruháztak rájuk, mert zsidók voltak, hanem amiért soraikból került ki a Kommunisták Romániai Pártjának 80-90%-a. Ők voltak azok, akik a hatalmi vákuumban és a tudati káoszban szilárdan kemény irányt szabtak, s hogy ennek tendenciája nem ismert tréfát, azt az mutatja a legjobban, hogy módszereiket igen sajnálatos módon a kommunista mentalitás által megkívánt és a Gestapo által kifejlesztett módszerekben találták meg. Ma már egyre félelmetesebb, mert bizonyosabbnak tűnik, mint bármikor a kezdetben bátortalan feltételezés, hogy a “zsidókat” a szovjet cinizmus nemcsak illegalista múltjuk, hanem auschwitz-i tapasztalataik alapján szemelték ki erre a célra. Magyarországon a nyilas terror elszenvetői és ezért a fasiszta módszereket legjobban ismerő egyének vették át a hatalmat meghatározó posztokat; Erdélyben a német haláltáborokból visszatértek voltak azok, akik a szovjetek által megkívánt (és a legszovjetebb) módszereket saját bőrükön szenvedték el, s ezért őket találták a legalkalmasabbnak arra, hogy e módszereket itthon is meghonosítsák.

És van itt egy másik, sok mindent megmagyarázó szempont is. A szovjet módszerek taktikai főnix-pusztulásaikor, nem a terror fő rendezőiként, csak a háttérben működő orosz vagy román tisztések kerültek és kerülhettek a megérdemelt gyűlölet és a meggondolatlan tömeghisztéria fókuszába, hanem ... a zsidók. A “zsidók”, mint e gyalázatos korszellem kiszolgálói, ők, akiket beleugrattak ebbe az “évszázados gyalázatba”, ők, akik, ha nagy hatáskörrel rendelkeztek is, nemigen voltak számosan - legalábbis Erdélyből szemlélve a dolgot. De épp elegendő voltak ahhoz mégis, hogy a zsidóságot *tömegében* kompromittálják, hogy néhány évtizedre megtévesszék az elnyomottak jogos indulatát, mely nem az oroszok és a szovjet mentalitás irányába hatott és fogalmazódott meg, hanem mint a “zsidófortélyok kritikája”.

Történetileg e dolgok persze közel sem mentek ilyen egyszerűen. A hatalmi gépezetet kiépítő vagy e gépezetet működtető, zsidóknak minősülő statiszták végső soron magyarok voltak. Megzsarolhatóságuk, kiszolgáltatottságuk így egyszerre kettős volt. Ugyanakkor, a hatalom viszonylagos birtokában, a kezdetben ez a réteg volt az, amely az erdélyi elnyomott magyarság *kizárólagos védelmezője* lehetett és volt. Az, hogy a magyar nemzetiség az ötvenes

évek közepéig olyan-amilyen jogokkal még egyáltalán rendelkezett, az épp ennek a vékony és sokszor elátkozott rétegnek volt köszönhető.

Miután a román kommunista rezsim hatalmi kisebbségi komplexusait kezdte kinőni az oroszokkal szemben, s kezdte túltenni magát a magyarokkal szembeni kulturális-gazdasági összevetés kellemetlen eredményein, a hatalmi pozíciók zsidó származású birtokosai máról holnapra elveszítették állásaikat, s igen gyakran mindenüket. Ez a dolog mutatja a legjobban, hogy Erdélyben *a zsidó-ügy: magyar ügy*. Ha a zsidók a magyarok védelmére keltek, akkor ez nem mutatott és nem jelenthetett mást, mint hogy tudati-kulturális-emberi világuk magyar volt, s ezt követően, mikor a magyarok bajukban azonosították és azonosítják magukat a zsidókkal, ez sem jelentett mást, mint hogy politikailag a magyarok zsidók lettek Romániában.

S még hozzá egy olyan Romániában, ahol a fasiszta mentalitásnak töretlen történeti folytonossága és logikája munkál. Ez volt az a döntő erkölcsi-politikai érv, amely a zsidóságot a negyvenes évek végén tényleges emigrációba, az ötvenes években pedig belső emigrációba hajszolta.

A belső emigráció e vonatkozásban nem jelentett természetesen mást, mint asszimilációt. Azonban még évek sem kellettek ahhoz, hogy az így beugratott, román nyelvű és romló színvonalú iskolákban tudatukat és kultúrájukat lassan de biztosan magukról lekopató emberek észrevegyék, hogy e rendszernek rájuk közel sem mint románokra van szüksége, hanem csak mint román zsidókra. A környező államokkal szemben - talán az egy Lengyelország kivételével, de az is micsoda különbség! - Romániában a zsidó státusz osztálystátusszá vált (e tekintetben is a fasiszta mentalitás precíz analógiáival találkozhatunk): a zsidók "kispolgárokká" lettek, afféle rejtett "plutokratákká", akiknek csak a bőrét kellett egy kicsit - persze gumibottal - megvakarni, hogy csak úgy hulljon belőlük az arany; bűnös értelmiségiek, akik megérdemelték, hogy orvos létükre trágyát hányjanak olykor, vagy jogászi praxisukat mint traktoristák kamatoztassák. Ehhez jött aztán az az antiszemita hecckampány, amely betetőzte a mai napig tartó és talán legvégzetesebb zsidó-emigráció tudati, még inkább tudatalatti megérlelődését.

A Ceaușescu-"nyitás" és Romániának a 67-es háborút követő enyhébb Izrael-bírálata kitért a zsidók előtt a Nyugatra vagy az Izraelbe-távozás kapuit. Ebben az elhatározásban támogatta őket a meggyőződés, hogy románok úgyszemint lehetnek, magyarok meg épp miért legyenek? S e mentalításra visszafelelő alternatíva - vagyis, hogy akkor "légy legalább szabad ember!" -, lehet-e csodálkozni, hogy ezek után tízezreket ragadott magával?

E döntés meghozatalában persze nem kis szerepe volt a már zsidótlanított szekuritáténak és a milíciának, melynek, ha nem politikai bűnön, akkor legalább gazdasági vétségen mindig sikerült rajtakapnia a "zsidót", különösen ha szép lakása volt, ahova a körzeti milicista lehozathatta a hegyekből angolvécét még sohasem látott pereputtyát; ha volt egy akármilyen bélyeggyűjteménye (!), melyet megkívánhatott az illető tartományi (majd megyei) kultúr-pártügyosztály valamelyik főnököcskéje - mert volt bizony ilyen is! És folytathatnánk...

A "zsidót" akkor már nem verték, csak kidobták az állásából. Nem verték csak néha, ha a határon esetleg "aranyat" találtak nála... És olykor, ha nem találtak nála, hisz akkor minden bizonnyal elrejtette valamelyik magyar cinkosánál. (E sorok írója nagyon szeretné tudni, hogy ezeket az intézkedéseket fogantató hatóságok tudatában vajon e szó: magyar, a zsidóval szemben mit is jelenthetett; fehér-zsidót?)

A zsidók pedig, a feketelábúak, a muzulmánok, a magyarokkal hazátlanságukban cinkosuló zsidók meg vették cókmojkukat, nekiveselkedtek a Balkánnak, s miközben félúton eldöntötték

azt, hogy az Athén-Ludd vagy a Róma-Kennedy-repülőtér verziót választják-e életcélnek, minden bizonnyal szerencsésebbnek érezték magukat az “otthonmaradó” magyaroknál.

És a cíkmókjukat most szedegető magyarok tudják csak igazán, hogy mennyire igazuk volt.

(Ara-Kovács Attila)

Rosen elvtárs és az emberkereskedelem

Amikor a Ceaușescu-rezsim útilaput kötött a zsidók talpa alá, ezzel az volt a szándéka és egyben szilárd meggyőződése is, hogy végérvényesen lezárja a zsidókérdést Romániában. A hatalmi és gazdasági krízis azonban megváltoztatta mind e szándékot, mind e meggyőződést. A zsidókra hirtelen “szükség” lett; nő nem ott, ahol több száz évig valóban egyedül csak az ő ténykedésük tartotta elfogadható szinten a román gazdasági és még inkább kultúrélet meghatározott területeit. A zsidók mindenekelőtt azért váltak oly nélkülözhetetlenekké, mert a nyugati kölcsönöket és a látszatpresztízs fenntartását csak a túszként Romániában tartott zsidók révén lehetett kierőszakolni.

Minden értelmesebb ember megsejtette e hátsó összefüggéseket már az első pillanatban, amikor meglátta a rendőrségről megnyúlt képpel kiballagó embereket, akiktől - évek után először - megtagadták az Izraelbe való kivándorlás engedélyét. “Ilyen még nem volt” - kiáltozott erre a gyengébb memóriájú vérmesebbje. A bölcsebbje pedig elmormolt egy halk halotti imát a Romániához fűződő egyik utolsó emberibb reménye fölött...

Verés, az állásokbóli felfüggesztés, puskalövések a határon, éhségstrájkok - így köszöntött be az 1982-es év, majd zsidóügyben megelevenedett az élet a május-június időszakban, amikor az amerikai “legnagyobb kedvezmény” elvének a problémája napirendre került. Úgy tűnt, de csak tűnt, hogy Románia ezúttal nem kapja meg a legnagyobb kedvezményt, s akármennyire nem lett volna ez senkinek jó, mégis magában hordta ez e tarthatatlan helyzetből való valamiféle kimozdulást. A kormányzat is megrémült: elpuffogtatta a kommunista korlátoltság szabadságszólamait... és elmenesztette dr. Moses Rosen főrabbit New York-ba, Washingtonba, hogy ott győzze meg az illetékeseket arról, hogy Románia a nagy Nyugat és úgy mellékesen egyben az emberi jogok legszilárdabb kelet-európai támasza.

Nos, persze nagyon jól tudjuk, hogy ennek aligha volt valami köze ahhoz, hogy Románia megkapta újra a legnagyobb kedvezményt. Tudjuk? Reméljük! Mint ahogy nagyon reménykedünk abban is, hogy Románia jövőre valóban nem fogja a legnagyobb kedvezményt megkapni, ha belpolitikájában nem történik változás.

Rosen rabbi működése azonban sok tekintetben újra leleplezte a mai román rendszer lényegét. Mi volt ugyanis a legfontosabb adu a főpap botcsinálta diplomáciai érvelésében? Az, hogy a romániai zsidókat csak és kizárólag akkor engedik ki az országból, ha Románia megkapja a legnagyobb kedvezményt az USA-tól. Igen! Ez megfelelően jellemzi a mai Romániát! S megfelelően jellemzi Rosen főrabbit is az a makogás, amellyel a SZER hullámain kifejtette, hogy őt csak a zsidók érdeklík, és senki más. Az emberben e ráció nyomán nyomasztó történeti sejtések kapnak lábra: Kasztner Rezső, a budapesti Zsidótanács megbízottja egyszerűen azért fizetett - lehet róla vitatkozni, hogy joggal vagy jogtalanul - életével, mert 1944-ben szóba állt a Gestapóval, néhány ezer gazdag zsidó és nem *valamennyi* magyar zsidó megmentése érdekében. De ez az analógia mégis sántít, hisz míg Kasztner zsidókat mentett meg egy fasiszta rendszer terrorja elől, addig Rosen főrabbi a zsidók árán próbál egy fasiszta rendszert megmenteni. S nemcsak a zsidók árán...

Rosen főrabbi másik diplomáciai aduja az volt, hogy Románia az egyetlen a kelet-európai blokkból, melyik Izraellel, úgymond baráti kapcsolatokat tart fenn. E tényt kommentálni nem

áll módunkban, hisz keretei és ügyei ennek a titkos diplomácia régiójába tartoznak. Ám sokkal sokatmondóbb mellékkörülményként hadd osszuk meg önökkel, kedves - Rosen főrabbi fontoskodásának olyannyira kiszolgáltatót - olvasóink azt az információt, miszerint az eddig Magyarország területén fenntartott palesztin terrorista-kiképző táborát áthelyezték Romániába. Mint köztudott, Kadhafi líbiai diktátor ez év első felében látogatást tett Magyarországon, ahol Szolnokon megtekintett egy "téeszt". Utóbb persze kiderült, hogy egy évek óta itt működő palesztin terrorista-táborát látogatott meg. E látogatást követően született a döntés, hogy a gerillák táborostól áttelepülnek Romániába, s kiképzésük ezután itt fog folyni... persze nem bagóért, hanem líbiai olajdollárokért.

Úgy tűnik, helyesbíteniünk kell magunkat: Rosen főrabbi ma már a zsidók *élete* árán is nyélbe akarja ütni a legnagyobb kedvezmény román üzletét, s szanálni ezzel a mai román fasizmust, amelynek a legnagyobb kedvezmény, ha a világ szabad kezét ad neki, hogy mindenkin túladjon.

(Ara-Kovács Attila)

Miért éppen rólunk nincs szó?

(Az Erdély-kérdés és a Szabad Európa Rádió)

/Az Ellenpontok szerkesztői, szemben e cikk egyértelműségével, úgy vélik, hogy a SZER tartózkodó magatartásának az “Erdély-kérdéssel” kapcsolatban az erdélyi ellenzéki körök meglehetősen passzív magatartása is okozója. Csak arról lehet ugyanis beszélni, ami van, ami létezik, ami megtörtént; reméljük, e tekintetben változások elé nézünk; reméljük ezt, még ha e változások belpolitikai valója újra csak a helyzet rosszabbodásának jele./

(Ara-Kovács Attila)

Csak az tudhatja, hogy valójában mennyit ér a SZER, aki Kelet-Európában él; ott, hol szabad sajtó nem létezik, hol nyugati lapokat nem, vagy csak ritkán és válogatott, cenzúrázott módon lehet kapni, hol a külföldi könyveket a vámosok kíméletlenül elkobozzák. E rádió adásaiban a kelet-európai ember mindazzal találkozhat, ami hazájával és környezetével kapcsolatban a leginkább érdekli, szemben a kommunista rendszerek érdektelen alapléttel és semmitmondó közhely-toleranciájával.

Erdélyben, Romániában e kép árnyalódik. Míg a többi “szocialista” országban ugyanis e szürkeség az emberek “természetes” kizsákmányolásának csak egyik, a rendszer által felszíni kezeléssel kitartóan takargatott *couleur locale*-ja, addig a mai román rendszerben ez a kizsákmányolás felháborító cinizmusa, arcátlansága: azt a népet, amely szó nélkül hagyja magát elnyomni, nemcsak elnyomni lehet kockázatmentesen, hanem ki is gúnyolni, meg is alázni.

Talán éppen ez az, ami a SZER román adásainak hitelét és színvonalát, vagyis hatásának mértékét és a szerkesztők, írók, munkatársak önmagukkal szembeni igényét számottevő nívón tudja tartani. Igaz, a mai hivatalos román kultúránál magasabb nívót elérni, megszabni vagy adni igazán nem tartozik a túl merész vállalkozások közé. Ám a SZER román munkatársai mégsem e helyzet olcsó konjunktúráját lovagolták meg; igénye adásaiknak abból fakad, hogy - és ez nem túlzás -: a valódi román kultúra szót és nyilvánosságot kapó elitgárdáját ez a kis, de gyarapodó szerkesztőcsoport képezi. E csoport, amely a román rezsimmal ellenszegülő, lelkiismeretét és nemzeti felelősségét egyedülállóan valló és megvalló emberekből, a száműzetésben valahol Párizsban és Münchenben, Genfben és New Yorkban összetalálkozott. Ha a román szónak ma van hitele - és a világban ezt oly sokszor megkérdőjelezzük manapság - az a SZER néhány román szerkesztőjének, munkatársának köszönhető. S állítjuk ezt mi, erdélyi magyarok is, *nem* román állampolgárságunknak megfelelően, *nem* azzal összhangban, nem a román állampolgárságunkkal megférően - hisz e helyzet létrehozta perspektíva feljogosít bennünket arra, hogy megtagadjuk lojalitásunkat ettől a helyzettől és ettől az állampolgárságtól -, hanem lelkiismeretünkkel megegyezően, amely a politikai és erkölcsi azonosságot csak azon a nívón fogadja el egy másik nemzetől, amelyet a SZER munkatársai közül néhányan felelős románságukkal vallanak és gyakorolnak.

Abban a sokszor nagyon furcsa helyzetben vagyunk, hogy mi, erdélyi magyarok egyként hallgatjuk a magyar és a román SZER adásait. Így összehasonlítási alapunk van, s ezen az alapon kell újra és újra szembenéznünk azzal a ténnyel, hogy a mi érdekeink, életünk mikéntje valahogy elvész e politikai és nyelvi megkettőzöttség “frekvenciaváltozásaiban”.

Már szoltunk a SZER román adásairól. Nem szoltunk - és magyar nyelven írva - nem látjuk értelmét annak, hogy szóljunk, és ráadásul minősítsük általában a magyar nyelvű adásokat; ezt minden magyar hallgatja Magyarországon és Erdélyben egyaránt. Véleménye, állásfoglalása egyként lehet mindenkinek ezekről. Mi csak annyiban szembesülhetünk e szerkesztői gyakorlattal, hogy a lehangoltság és egyfajta igazságtalan ismeretlenség vagy elhanyagoltság bántó benyomásaival konstatáljuk: a SZER magyar adása nem - vagy alig - foglalkozik az erdélyi magyarsággal. (E foglalatosságnak tekintsük-e az üres üzenetek Erdély felé irányuló töredékét, a Székely-himnusz ismételtetését, hogy olykor-olykor idézgetnek valamit rólunk?)

Minket, erdélyi magyarokat nagyon kell érdekeljen mindaz, ami e szemérmes magatartás mögött áll. Hisz helyzetünket - s mindenekelőtt nemzetközi helyzetünket, nemzetközi lehetőségeinket, még inkább lehetetlenségeinket - villanthatja föl ezeknek az összetevőknek az elemzése. Azt, hogy mennyire vagyunk magunkra hagyatva, azt, hogy mennyire vagyunk áldozatai a nyugati szándékok tudatalattijában ma is elevenen ható jaltai megegyezésnek, azt, hogy mennyiben vagyunk mi a kompromisszumok leírt tétele, s azt, hogy a SZERNél dolgozó magyarok emberi szándékában mennyi valósul meg javunkra és - tisztelet és köszönet a ritka kivételnek - rovásunkra mindebből?!

A tények azt mutatják, hogy a SZER, eltekintve azoktól a kisebb hallgatói elvárásoktól, amelyeket már említettünk, nem hajlandó bolygatni a témát. Nem létezik, és bántó hiányát hangsúlyozva nem létezik külön műsor, amelyet kifejezetten erdélyi problémáknak szentelnének; s ezen belül - s talán e műsor hiányának is itt keresendő a magyarázata - nem létezik az a politikai szellem, amely minket - tényeknek és különösen kész tényeknek aligha minősíthető erdélyi magyarokat - jogszerű *példáknak* és problematikánkat a politikai objektivitás egyik faktorának tekintené, s nem a román fasizmus szükségszerű *prédáinak*. E tekintetben - és felelősségünk teljes tudatában mondjuk ezt - alig van különbség a SZER magyar adásainak koncepciója és a magyar állam hivatalos Erdély-álláspontja között. Vagy ha van, akkor az - figyelembe véve a SZER reális szabadságát a magyar kultúracsatornák reális függésével szemben - e magatartás negatívizmusa még inkább szembeszökőek.

S hogy mi ez a számon kért objektivitás? Nem más, mint azoknak a témáknak a fölvetése, amelyek e század magyar-román ellentéteit megteremtették és kiteljesítették. Az Erdély-problematika elhallgatása mindenképpen orosz találmány volt és maradt, s a bennünk lassanként meggyőződéssé érlelődő felismerés, miszerint a területi hovatartozás emberséges feszegetése közel sem csak irredenta fenegyerekeskedés, nemcsak a velünk megesett igazságtalanság szószátyár felelevenítetése, hanem számvetés egyben azzal a dologgal is, hogy e máig is eleven igazságtalanság annak az embertelen kényszereszménynek hatókörébe tartozó valami, amely szellemi és szellemtelen csapdáit egész Kelet-Európa számára állította föl, és állítgatja még mindig. S ha ez így van - márpedig nyilvánvalóan így - akkor milyen indokok készíthetik, milyen logika kötelezheti a SZER magyar szerkesztőit arra, hogy az Erdély-kérdésről, Erdély újkori és igazi történetéről, a jogot, igazságot sürgető akciókról, a hírközlés pozitív és pozitívan generatív, nemcsak problémákat felsoroló, megemlítő, hanem a problémafölvetést új történeti, *politikai akarást* inspiráló adásokat még véletlenül se sugározzon?!

Közel sem vagyunk tisztában a SZER belső eszmei rendjével, az önmaga elé kitűzött célokkal, az adó mozgási szabadságával. A felvetett kérdések, elvárások lehet, hogy e tájékozatlanságból fakadó akadémikuskodások. Persze azt is tudjuk, hogy a mi problémázgatásunk végső soron nem is egy rádióállomás lehetőségeihez igazodik, mint inkább ahhoz a drasztikus tényhalmazhoz, ami körülöttünk kavargó, s amely - meglehet nem is annyira szerény meggyőződéseink szerint - kiérdemelné egy szabad rádióállomás figyelmét.

□

Itteni problémáink nagyon összetettek; olyannyira, hogy szóbahozni ezt nem több közhelynél. Mégis ez a közhely állít sokszor bonyolult helyzet elé minket akkor is, ha saját érdekeinket, jogainkat, vélt vagy valós igazságainkat fogalmazgatjuk; és akkor is, amikor a velünk szembeni ellenséges érdekek megfogalmazódásait halljuk. Ha a SZER román adásaiban ellenünk állásfoglaló kommentárok, visszaemlékezések hangzanak el - gyakran megtörténik ez -, nem emberi, hanem politikai ellenvetésként könyveljük el ezeket, pozitív és a demokráciát szem előtt tartó kihívásnak. Sajnos ez a kihívás válasz nélkül marad mindig; a SZER magyar szerkesztői, úgy tűnik, nem méltányolják a témát annyira, hogy ezeket a "levegőben lógó" dolgokat fölvegyék, vagy a kihívásokra válaszoljanak. Hogyan várhatnánk el akkor tőlük, hogy jogos nemzeti érdekeink legmesszebbmenő képviselőjét, propagálását, pozitív fölvetését magukra vállalják? És sokszor alig hiszünk a szemünknek, amikor a magyarországi szűkös sajtószabadság rapszodikus örvényei egy-egy olyan cikket, tanulmányt dobznak a felszínre, amilyent valójában a SZER magyar adásaitól is joggal elvárnánk.

Tisztában vagyunk azzal, hogy vannak bizonyos jogaink, s vannak érdekeink, amelyeknek az eddigi elhallgatása jogtalan és igazságtalan volt és maradt. Ha nem tudtunk volna ezekről, akkor eszünkbe juttatták volna őket a SZER román nyelvű adásai, amelyekben a románság velünk szembeni ellentétes, gyakorta *ellenséges*, de reális és ezért a nyílt szót megkövetelő érzelmei és álláspontja fogalmazódik meg. Ma már eljutottunk oda, a román elnyomás közepette is, hogy - bár egyelőre csak szamizdatban, de - néhány nagyon fontos témáról szabadon szólhatunk. Már a magyarországi sajtó is bontogatja a maga eddig borítékolt témáit, s amennyiben lehet, a mi sorsproblematikánkét is. Így már csak annak a szónoki kérdésnek a megválaszolása maradt hátra, hogy mikor fogja a SZER magyar adása az Erdély-problematikával szembeni öncenzúráját ténylegesen föloldani?

□

Az Erdély-probléma: egyetemes magyar probléma. Egyetemes magyar érdekekről van - ill. az említett összefüggésben sajnos nem esik - szó. A románság erre már rádöbbsent; ezzel nemcsak politikai szempontból, hanem gátlásainak feloldása szempontjából is lépéselőnyben van. Nem vetjük a románság szemére - ha azt olyan emberi és demokratikus tisztességgel csinálja, mint a SZER román adásának *néhány* munkatársa. De önmagunknak kell szemrehányást tennünk, ha érdekellentéteinket magunkba fojtva, az idők végezetéig kibékíthetetleneknek s ezeket az érdekeket örökre elveszetteknek nyilvánítjuk. Arról nem is beszélve, hogy egész nemzetünk - és meglehet, hogy egész Kelet-Európa - történeti perspektíváját terheljük meg így oktalan szorongással.

(Ara-Kovács Attila)

A kivándorlás alternatívái

Az idei nyár Romániával kapcsolatos eseményei, melyek a legmagasabb szintű amerikai politikai testületekben zajlottak, az eddiginél jobban ráirányították a figyelmet Bukarest kivándorlás-politikájára. Az azonnal fölmerülő kérdések: mit nyerhet, és mit veszíthet Románia a kivándorlás megkönnyítésével, illetve megnehezítése révén?!

A kérdést természetesen föl kell bontani, emígy: román, magyar, német és zsidó népesség emigrációja Romániából. Mivel Románia a numerus claususok földje, biztosra vehető, hogy a törvényes úton távozők jól meghatározott nemzetiségi kvóta szerint hagyják el az országot. Nem tévedhetünk nagyot, azt föltételezve, hogy a kivándorlók túlnyomó többsége nemzetiségi. És ezzel el is érkeztünk két lényeges felelethez arra a kérdésre, hogy

mit nyerhet a román kormányzat a kivándorlással?

1. “Javítja” a román társadalom nemzetiségi összetételét, tehát Ceaușescuék egy lépéssel közelebb vélhetik magukat az általuk homogén román szocialista társadalomnak nevezett nemzetiszocialista-totalitárius utópiához. Ez a *nemzetiségi* érv.

2. Konfliktusmentes viszony fönntartása azokkal az államokkal, melyektől Románia nagymértékben függ gazdaságilag (USA, NSZK, Franciaország), illetve amely a román külpolitikai orientálódás egyik lényeges eleme (Izrael), és amelyek a jó viszonyhoz ha nem is elő-, de mindenesetre feltételnek tekintik a zsidó és német kisebbséggel szemben tanúsított civilizált bánásmódot. Kivándorlás-politikája liberalizálásával Románia kielégíthetné a legaktuálisabb követeléseket, s ezzel egyúttal el is terelhetné a figyelmet az országban történő egyéb súlyos jogtiprásokról. Ezek a *külpolitikai* érvek.

(Megjegyzendő, hogy a fönti szempontokat részben semlegesíti a másegyéb. Az NSZK közvéleményét még mindig negatív befolyásolja az a traumatikus sokk-komplexum, amely nem engedi, hogy valóban érdemi törődést tanúsítson a más országok területén élő németiség iránt. Az USA-ban és Izraelben pedig a hatalmi apparátus jelenlegi csúcsa az aktuális politikai érdekeket előnyben részesíti az egyéb elvekkel szemben. Igaz viszont, hogy mivel a hatalom sehol nem olyan “homogén”, mint Romániában, az USA kormányzatának mind nehezebb fönntartania és igazolnia befelé ezt a politikát.)

3. Ugyancsak a “homogenizálódás” jegyében: megszabadulni az elégedetlenektől, a bármikori potenciális ellenzéktől. Ez a *szociális* érv. Emlékszünk rá, hogy Románia néhány évvel ezelőtt az ellenzékiek, a máskéntgondolkodók mellett bünözőit is “exportálta”.

4. Van egy *gazdasági* érv is, noha ez csak a bizánci típusú állami berendezkedéshez szokott elmék számára meggyőző. A romániai lakáskrizis érthetővé teszi, hogy a jelentősebb ingatlanokkal rendelkezők miért számíthatnak gyorsabb ügyintézésre. Üresen maradt lakásukba valamilyen magas rangú belügyi tiszt vagy pártfunkcionárius fog beköltözni. Az új vámtörvények hallatlanul megnehezítették jelentősebb ingóságok kivitelét is. Mindehhez járul az is, hogy az illetékesek tudják: aki egyszer már elhatározta, hogy kivándorol, annak már nem a sztahanovista stílusú munkaversenyen jár az esze... Végül: nem szabad megfelekedni arról sem, hogy nyugati országokba távozó polgárainak Románia nem fizet nyugdíjat. És a mi államkasszánk számára már ez is tételnek számít.

Vizsgáljuk meg most az ellenérveket, vagyis azt, hogy

mi szól a kivándorlás ellen?

a román kormányzat szemszögéből megítélve a kérdést.

1. A *történelmi* ellenérvet, mely szerint Romániának valaha a történelmi ítélszék előtt kellene felelnie azért, hogy a népesség jelentős hányada elmenekült, azonnal elvethetjük. Ami ebben az országban */történik?/* az kizárta teszi, hogy ilyenszerű aggályok befolyásolhatnák ez a rezsimit.

2. *Gazdasági* ellenérv a munkaerő és a szakértelem távozása miatti félelem.

3. *Belpolitikai* ellenérv: minden egyes jóváhagyott kivándorlási kérelem újabb két-három potenciális kivándorlási kérelmet jelent. Ez a ragály vagy láncreakció vagy emigrációs lavina érthető módon ejti pánikba Bukarestet - állítólag több mint egymillió (!) kivándorlási kérelem fekszik a belügyi hatóságoknál... Talán ez az érv teszi érthetővé a kivándorlókkal szembeni, önmagukban indokolatlan atrocitásokat. Hiszen, aki magát már elhatározta, azt nem riasztja vissza semmi (és előbb-utóbb - a statisztika ezt bizonyítja - sikerül is elmennie); de aki habozik, aki töpreng, azt talán jobb meggondolásra készíti a hazaárulók fejére hulló szégyen - vélhetik Bukarestben.

Ennyit a legális kivándorlásról. Az illegálisról - amelyben jóval nagyobb számarányt tesznek ki a románok - a nyugati bevándorlásügyi hatóságok mondhatnának többet.

(Keszthelyi András)

A CENZÚRÁN INNEN

A demokratikus centralizmus elve

Helyszín: útlevélosztály.

Fürge tekintetű, magabiztos úr ökonomikus mozdulatokkal, rövid kísérszövegekkel pakolja a civil ruháját rendőr-egyenruhaként viselő tisztviselő elé adatait. Minden igazoló okmány megvan, simán halad az ügykezelés. Hopp!, mégis baj van: hol található a kliens munkahelyi főnökének jóváhagyó aláírása?

- Ja, az nincs.

- Hogyhogy? - A tautologikus kérdésben felcsillan a győzelmi mámor: a külföldre utazás bürokratikus kálváriájának első állomása tisztázatlan, az ügyfélnek minden esélye megvan, hogy előlről kezdje a szükséges okmányok beszerzését, vagy lemondja az utazást. Hősünk azonban nem esik ki született vagy talán társadalmi szerepkörének köszönhető magabiztos derűségéből. Magyarázni kezd, célratoró tömörséggel és felhőtlenül:

- Nincs ilyen jóváhagyásom, mert én vagyok saját magam főnöke.

- Hogyhogy? - A kérdésnek csupán tautologikus volta emlékeztet az elsőre, hangsúlya egészen más: zavarodottság első jelei, értetlenség cseng ki belőle.

Hősünk azonban változatlan magabiztossággal, magától értetődően magyarázza az "érthetlent":

- Egy vállalat és a bank között vagyok közvetítő, saját magam felelek munkámért.

- Akkor is kell legyen egy önt ellenőrző hatóság, itt pedig egy ön fölött közvetlenül rendelkező személy. - Ezt már egy tapasztaltabb, civil ruháját fesztelenebbül hordó tisztviselő mondja, fiatalabb - talán újonc - kollégájának segítségére sietve.

- Ugyan, saját magam írom alá az általam megfogalmazott s a bankhoz postázott okmányokat, nincs főnököm - s a nyomaték kedvéért könnyed, hanyag minuciozitással idézi a nemtudomminek nemtudomhányadik paragrafusát -, nos, hát ez az én esetem - teszi hozzá sátániba hajló jovialis mosollyal.

A civil jelmezbe barátságosított belügyis tiszt nem tudja, hogy minek hányadik paragrafusa ez az eset - arcáról leolvasható -, de a kapásból idézett paragrafus s több alcikkely meggyőzi arról, hogy jobb a fiatal kollégát magára hagyni, így az csupán magamagát, s nem a megfellebbezhetetlen hatalmú intézményt járhatja le. S a fiatalabb kolléga, azonosíthatatlan egyenruhájában máris veszi lába alól a talajt, fölényhelyzete, melyből a Jóisten sem mozdítaná ki, ha hinne benne, máris a teljes zavarodottságba csap át. Ilyen még nem volt; a marxista-leninista esti egyetemen azon kívül, hogy Jóisten nincs, talán ezt az egyetlen dolgot sulykolták bele megingathatatlan bizonyossággal: mindenkinek van főnöke, minden hatósági szerv alárendelődik egy "felsőbbségnek". Megkapaszkodik hát e második sarkigazságban, s lakonikus ünnepélyességgel szavalja:

- Mindenkinek van főnöke!

- Tudom. De nekem nincs! - S máris röpködnek a levegőben a paragrafusok, törvénycikkelyek s hangzatos vállalatok címei, rangjai.

- Ez az - csap le tisztviselőnk egy hangzatos névre. - Látja, annak is van egy főnöke, s máris deklarálja, hogy X vezérigazgató az Y központi szervnek tartozik számadással, majd, kiváló szóközi képességgel a személyneveket hivatalos szervek címével helyettesíti, ezek már személytelenebbek, tehát divinatórikusabb kicsengésűek, s mindegyikről kimutatható, hogy egy még felsőbb De.Mi.Ur.Go.Sz.-nak alárendeltje. Hősünket nem ragadja magával a szóközli heve, derűsen tudatja, mindezzel tisztában van, de ő még valamit tud: *neki nincs főnöke*. Nem tartozik számadással a hivatali ranglétrán fölötté elhelyezkedő X vezérigazgatónak, mert az Y vállalat ügyeit ő párhuzamosan intézi annak működésével, s nem alárendelődve, továbbá a banknak sem, ahová jelentéseit küldi, mert annak nem alkalmazottja. A tisztviselő arcán bárgyú mosoly s teljes tanácstalanság, csupán a helyzet váratlanságától vezérelve fogadja el az utazni szándékozó dossziéját, egyetérteni nem tud, mivel érteni sem érti a helyzetet.

Hősünk már kifelé tart, mikor diadalmas felkiáltás hallszik mögötte: az iratokat már csak mechanikusan ellenőrző tisztviselőnk felfedezte, hogy az egyik úrlapon, ahol eleve megvolt a "FŐNÖK" rovat, egy aláírás található:

- Tehát mégis van főnöke!!!

- Á, dehogy - fordul vissza az ügyfélhez illő svejkséggel megáldott úr -, az csupán egy illető aláírása, mivel nem akartam kitöltetlenül hagyni az úrlap azon részét sem.

- Miféle illető? - indignálódik a fölényhelyzet visszaszerzésében bízó tisztviselőnk. - Maga csak úgy megállít az utcán "egy illetőt", s aláírhatja vele úrlapját?

- Á, dehogy - zárja le az ügyet ismerősünk. - Az illető a beosztottam.

(Mészáros István)

Jogi helyzet és társadalmi függés

/Az itt közölt szöveg egy hosszabb tanulmány része. Szerzője 1980. augusztus 20-án fejezte be írását, s ebből fakadnak a lengyel demokratikus kibontakozásra történő célzások, amelyek - reméljük ugyan, hogy csak egyelőre, de - elveszítették aktualitásukat./

(Ara-Kovács Attila)

Az ember helyzete minden társadalomban a joghoz kötött, pontosabban a jogszerűséghez. Ez nemcsak annak a garanciája, hogy az ember e helyzetet, bizonyos határokon belül, stabilan birtokolhatja, hanem garanciája egyben annak az identitásnak is, mely az embert és helyzetét jellemzi. A társadalom szempontjából az ember nem lehet sem több, sem kevesebb, mint helyzete, s a helyzet ennyiben nem az, ami keretet biztosít az ember számára; inkább annak megnyilvánulás-formája.

Ugyanakkor a stabil birtoklás jogi gyakorlata hozzásegíti az embert, hogy a magánélet szintjén a társadalmat mint valami önmagához hasonlatost élhesse meg.

Az ember minden társadalomban alattvaló és állampolgár. E kettős státusznak a konkrétságszintje azonos és referenciái is azonosak. Nem mondható, hogy az egyikben a függés konkrétsága, a másikban a hozzátartozás elvontsága munkálna csupán, de az sem, hogy a "tőle függ" és a "függ tőle" kettős irányulása kettőzné meg az ember társadalmi megrögzöttségeit, s ezek alapján tekintenénk az embert részint alattvalónak, részint állampolgárnak. Ez esetben ugyanis jogszerű különbséget konstatálhatnánk e kettő között, ami azonban a társadalmak mai állásánál lehetetlen.

Alattvalónak lenni: jogszerű kiszolgáltatottság.

Ésszerű indokok rendíthetetlen racionalizmusra zárja, bástyázza körül ezt a formát, ami a kiszolgáltatottságon belül nemcsak társadalmi kötelemeket ismer, de személyieket is. A társadalmi kötelem legjellemzőbb sajátja, hogy - nem kifejezetten és szükségszerűen egy ember áll a társadalmi hierarchia csúcsán, hanem - az ember függési rendszerében a meghatározó pozíció minden esetben egy konkrét és konkrétségében döntően elvonatkoztatott személyiség. A konkrétség ez esetben a személyes létezésre vonatkozik, s ez megadja a társadalmi hatás elvont közvetettségei számára is a tényszerűség hitelét. De nemcsak annak, hanem az önigazolás hatékonyságának, s e cél elérésekor a feloldozást is bármilyen eszközzel alkalmazása alól.

Alattvalónak lenni a személyes kapcsolat egyik formája; olyannyira az, hogy benne személyes érdem a függés, személyes érdem a hit és beismerése a személyiség társadalmilag létező és mégis intímen emberinek hitt korlátainak. Alattvalónak lenni azonban személytelen kapcsolat is, amennyiben e függés egyoldalú ténye személytelen és értelmezhetetlen. A kételkedés is személytelen, s nem utolsósorban személytelen az erkölcsi értelmezése azoknak a körülményeknek, amelyeket az alattvaló-státusz társadalmilag polarizált két véglete csak jogszerűen konstatált és főként értelmezett mindig. Minden társadalomban, melyben e kettős polarizáltság kialakulóban van, vagy éppen megvalósult, az erkölcs jogszerű formákat ölt,

olyan formákat, amelyek jogi kategóriák formáiban minden nehézség és feltűnő ellentmondás nélkül beilleszthetők. Mint például a szokás.

Állampolgárnak lenni: jogszerű meghatározottság.

Alattvaló-státusz és állampolgári-státusz között a létező történeti összefüggés nem nyilvánvaló. Mindig voltak ugyanis "állampolgárinak" nem nevezett, mégis ilyen természetű társadalmi pozíciók, s a különbség e kettő között nem állt minden esetben abból, hogy a személyiség társadalmilag konkretizálható jelenléte mennyire volt valójában konkrét, s milyen mértékben vált ez a kor szemléletében, ill. jogalkotásában konkrétta.

A jelenlegi társadalmakban a legáltalánosabb társadalmi létezési forma az állampolgárság, és ez nemcsak általános, de egyben a legelvontabb is. Azon vonatkozásaiban is, melyekben a konkrétan létező személyiséghez kapcsolódik, őriz elvonatkoztató elemeket. Az összefüggés ugyanis személyiség és állampolgárság között nem a személyiség oldaláról indul ki (és ha mégis arról, akkor az ma már olyannyira formalizált, hogy e tekintetben, mint ahogy sok más szempontból is, az állampolgárságot nyugodt szívvel tekinthetnénk az alattvalóság jogutódjának, pl. születés és beleszületés stb.), hanem épp megfordítva: a személyiség látszólag konkrét formát épp az állampolgárság révén kap: közvetett vagy közvetlen hatása a társadalomra, létezésének igazolása stb. mind attól függ, hogy állampolgár-e vagy sem. A társadalom gonddal ügyel ugyanis, hogy ne az ember-volt közvetlen konkrétága legyen az, ami a társadalmi mozgásban jogos helyet biztosít az embernek, hanem a tény, hogy előbb a társadalom által legyen meghatározva, e meghatározás révén értékelve, s így a meghatározás és értékelés révén cselekvését bizonyos irányba lehessen terelni. E terelőút politikai keresztneve: liberalizmus, ha demokráciáról van szó; a diktatúrákban, mondjuk a mai kelet-európai rendszerekben, az állampolgárság annyit ér, és annyit jelent, mint egy vonatjegy: vagyis jogot, hogy az ember csak ott szállhasson ki, ahol a vonat megáll.

Az állampolgárban az állam az az elvont tudat, ami az alattvalóban a függés - csupán a függés konkrét forrása nélkül. Az állampolgárban a polgár az a konkrét tudat, ami az alattvalóban a szokás - csupán a szokás konkrét tárgya nélkül.

A szokás (és konkrét tárgya), valamint a társadalmi függés (és e függésrendszer személyi meghatározója) ahhoz a társadalmi kultúrszférához tartozik, amely a személyi nexusok - bár többé-kevésbé egyenlőtlen, de létező - sokrétűségében újratereinti a társadalmi összefüggések lényegi, vagyis létszerű egészét azon a szinten, amely minden esetben a lehetséges cselekvésmódok következő, eljövendő artikulációs-formáit rejtette vagy sejtette. Ezekben az artikulációkban a létező és lehetséges szabadságnak azok a formái voltak tétélezhetőek, amelyek a kultúra megélésének aktuális igényét és teljességét egyaránt képviselték.

Az állampolgár-státuszban ezt a szerepet a politikum vette át, amely a maga negatívumaiban újrafogalmazta a konkrét létezés expresszív voltának artikulációit, körvonalait, csakhogy abban az elvonatkoztatásban, amely a kultúrában, s így a hagyományos szabadság-fogalmainkban sohasem létezett. A mai állampolgár-státusz sok megkötöttséget, kiszolgáltatottságot felold vagy ellensúlyoz, de azon az áron, hogy létező szabadságtudatunkat megtölti a társadalmi viszonyok konkrét semmijével. És semmi mással.

(Folytatjuk)

(Ara-Kovács Attila)

ÁLLÍTÓLAG...

...Hajdu Győző - a marosvásárhelyi Igaz Szó c. irodalmi folyóirat főszerkesztője, s egyébként közmegegyezett talpnyaló - megtiltotta beosztottjainak, hogy aláírják a Lăncrănjan-könyv elleni tiltakozó memorandumot, amelyről az ELLENPONTOK 3-as számában adtunk hírt. Ennek ellenére a szerkesztőség nagy része aláírta a tiltakozó levelet.

Hivatalos válasz sem a kolozsvári, sem a marosvásárhelyi beadványra nem érkezett, de sokan tudni vélik (az egyébként mások által cáfolt hírt), hogy Fazekas János, a román kormány volt magyar minisztere Ceaușescuval személyes vitába keveredett a Lăncrănjan -könyv miatt, s látványos bukását ez okozta. Itt jegyezzük meg, hogy egyes híresztelések szerint egy minisztertanácsi ülésen Fazekas kikérte (volna) magának a Lăncrănjan -könyv féktelenül sovíniszta és már-már pogromra-bujtogató hangját, mire Ceaușescu békítőleg megjegyezte, hogy a dolgot nem kell túlértékelni; a könyv egyébként - ő is olvasta - semmi ilyet nem tartalmaz, és véleménye szerint jó mű. Egyetlen hibája van, hogy Kádár János személyét támadja; márpedig - így Ceaușescu - Kádárt kritizálni vagy támadni egyedül az ő, mármint a Ceaușescu feladata...

□

...Margitta városában (Bihar megye) a szekuritáté a magyar diákokat sorra bevitte, és a hosszas kihallgatás során megfenyegette őket. A kihallgatás azzal kezdődött, hogy vallják be, és adják írásba, ki milyen politikai jellegű kijelentéseket tesz, majd pedig családjuk politikai állásfoglalásáról, a szülők elvett kijelentéseiről faggatóztak.

A kihallgatásokon elcsattant néhány pofon, de kifejezett verésre, értesüléseink szerint, egyelőre nem került sor.

A legérdekesebb fejlemény viszont - s egyben egyesek szerint a gyermekek megfélemlítésének ez volt a fő oka -, hogy a szekusokat a leginkább az izgatta, miért fizetnek elő a fiatalok az *Ifjúmunkás* című, a román KISZ magyar nyelvű lapjára, s miért nem a román nyelvű lapot, a *Scînteia Tineretului*-t rendelik meg? A román kommunisták számára, úgy látszik, ma már aligha számít készpénznek boldogult Marx internacionalizmusa, ha már saját kommunista lapjukat is potenciális irredentizmussal vádolják. Mi jöhet még ezután?!

A kihallgatásokat a szeku néhány újabb pofonnal s azzal a fenyegetéssel zárta, hogy ha a gyerekek bárkinek szólni merészelnek a történekekről, kicsapják őket az ország valamennyi iskolájából, és "ha elütné őket véletlenül egy autó, akkor tudják meg, hogy az nem is volt egészen véletlen"! Nem dramatizálni akarjuk a történeteket, egyszerűen csak megjegyezzük, 12 és 17 év közötti fiatalokról van szó!

A "hírtilalom" ellenére több szülő - kiknek emberi tartását nem tudjuk eléggé csodálni - azonnal értesített több olyan embert, és reméljük, az *Ifjúmunkás* című bukaresti kommunista lap szerkesztőit is, akik a nyilvánossággal tudatni tudták a román Gestapo újabb gaztettét.

Példájukat, mindannyiunk érdekében, követendőnek tekintjük, és a vállalt kockázatot köszönjük...

□

...riasztó hírek szivárognak át a határon Magyarországról. Országszerte beszélnek a jól értesült körökben, hogy az Erdélyből Magyarországra való áttelepülés körülményeit a magyarok 1983. január 1-ével meg akarják szigorítani. Nem tudjuk, hogy ez konkrétan mit fog jelenteni, de az biztos, hogy már most felér egy kálváriával az áttelepülés megvalósítása, s nem egyedül a román szervek jóvoltából.

Elgondolkodtató dolog: 1938-ban a bécsi üldözöttek jó részét, 1939-ben a lengyel menekülteket, 1944-ben a francia hadifoglyokat tárt karokkal fogadta az annyit átkozott Horthy-rendszer, így megmentve őket. S most a "szocialista" Kádár-rendszer elzárja az erdélyi magyarok elől azt az egyetlen utat, amely - sokuk számára - az egyetlen lehetőség az életben maradásra. *Nem az Erdélyből való menekülést propagáljuk, hisz tisztában vagyunk vele, hogy történelmi felelősségünk szülőföldünket úgy-ahogy megőrizni az egész nemzet számára, s ennek egyik nélkülözhetetlen feltétele, hogy itt maradjunk*; de vannak egyéni esetek, amikor ez nem lehet szempont, mert bizonyos embereket a román szervek eleve a határokon túl vagy "egyebütt" akarnak látni. Ezt az "egyebütt"-et, úgy véljük, nem kell a magyar hatóságok, s főképp a KEOKH illetékesei előtt bővebben taglalnunk, hisz, mint hírlík, külön összekötő működik mindkét részről - a románok oldaláról valamiféle Budai ezredes -, akik révén a két titkosszolgálat kicseréli az adatokat az áttelepülni szándékozó egyének és mások priuszára vonatkozóan is. "Malomkövek között?" - ahogyan gyakran mondogatják? Úgy tűnik, igen. Mi lennénk a legboldogabbak, ha a magyar szervek erre mihamarabb rácáfolnának...

(Ara-Kovács Attila és Keszthelyi András)